

KESKKONNAAMET

Rahuste looduskaitseala kaitsekorralduskava 2013-2022

Euroopa Liit
Euroopa
Regionaalarengu Fond

Eesti tuleviku heaks

SISUKORD

LÜHENDID	5
1. SISSEJUHATUS	6
1.1. Ala iseloomustus	6
1.2. Maakasutus	9
1.3. Huvigrupid	12
1.4. Kaitsekord	12
1.5. Uuritus.....	13
1.5.1. Läbiviidud inventuurid ja uuringud	13
1.5.2. Riiklik seire.....	14
1.5.3. Inventuuride ja uuringute vajadus.....	15
2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID.....	16
2.1. Elustik	16
2.1.1. Taimestik.....	16
2.1.2. Linnustik	16
2.2. Kooslused.....	23
2.2.1. Rannaniidud	26
2.2.2. Väikesaared ning laiud.....	26
2.2.3. Kadastikud	27
3. ALA VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE JA KÜLASTUSKORRALDUS	29
4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE.....	30
4.1. Tegevuste kirjeldus	30
4.1.1. Riiklik seire.....	30
4.1.2. Röövloomade tõrje.....	30
4.1.3. Pool-looduslike koosluste hooldamine	30
4.1.4. Pool-looduslike koosluste taastamine	33

4.1.5. Tähiste ja infotahvlite paigaldamine	36
4.1.6. Kaitstavate alade liitmine.....	36
4.1.7. Kaitse-eesmärkide muutmine.....	36
4.1.8. Järelevalve ja looduskaitseala olukorra jälgimine	37
4.1.9. Kriimi ja Ooslamaa linnustiku tulemusseire.....	37
4.1.10. Mereelupaigatüüpide inventuur	37
4.2. Eelarve	37
5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	41
KASUTATUD KIRJANDUS.....	45
LISAD.....	46
Lisa 1. Rahuste looduskaitseala kaitse-eeskiri. Vabariigi valitsuse määrus 11.01.2007 nr 11.	46
Lisa 2. Väärtuste koondtabel.....	52
Lisa 3. Avalikustamise materjalid.....	56
Lisa 4. Loomühikute arvestamine ja pool-looduslike koosluste hooldamiseks vajalikud loomühikud	57
Lisa 5. Niidurüdi alapõhine tegevuskava.....	58
Lisa 6. Kaugatoma-Lõo loodus- ja linnuala Natura standardandmebaasis eesmärgiks võetud elupaigatüüpide ulatus ja seisundi hinnang.....	63
Lisa 7. Tegevuste kaart	65

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 25 on kaitsekorralduskava looduskaitsealade ja kaitsealade alapõhise kaitse korraldamise aluseks.

Kaitsekorralduskava kinnitab Keskkonnaameti peadirektor. Teave kaitsekorralduskava kinnitamise kohta avalikustatakse Keskkonnaameti kodulehel.

Käesoleva Rahuste looduskaitseala kaitsekorralduskava (edaspidi *KKK*) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*) selle kaitsekorra, kaitse-eesmärkidest, rahvusvahelisest staatuses, maakasutusest, huvigruppide ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala eesmärke ning anda hinnang iga põhiväärtuseks oleva liigi, elupaiga vm väärtuse seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja kaitsekorralduse oodatavad tulemused kaitsekorraldusperioodi lõpuks ning 30 aasta perspektiivis;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud kaitsekorralduslike tegevuste elluviimise plaan koos tööde mahu, koha, ulatuse kirjelduse ja orienteeruva maksumusega;
- luua alusdokument kaitseala kaitsekorralduslike tööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Kaitsekorralduskava koostamisel viidi läbi üks kaasamiskoosolek (lisa 3).

Kava koostamist koordineeris Keskkonnaameti Hiiu-Lääne-Saare regiooni kaitse planeerimise spetsialist Gunnar Raun (tel: 457 6442, e-post: gunnar.raun@keskkonnaamet.ee).

Kava koostas OÜ Consultare töörühm Kristo Kiikeri juhendamisel (tel: 452 4995, e-post: info@consultare.ee).

KAITSEKORRALDUSKAVA ON VALMINUD „RIIKLIKU STRUKTUURIVAHENDITE KASUTAMISE STRATEEGIA 2007-2013“ JA SELLEST TULENEVA „ELUKESKKONNA ARENDAMISE RAKENDUSKAVA“ PRIORITEETSE SUUNA „SÄÄSTVA KESKKONNAKASUTUSE INFRASTRUKTUURIDE JA TUGISÜSTEEMIDE ARENDAMINE“ MEETME „KAITSEKORRALDUSKAVADE JA LIKIDE TEGEVUSKAVADE KOOSTAMINE LOODUSE MITMEKESISUSE SÄILITAMISEKS“ PROGRAMMI ALUSEL EUROOPA REGIONAALARENGU FONDI VAHENDITEST.

LÜHENDID

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem

KE – kaitse-eesmärk

KK- kaitsekategooria

KA – Keskkonnaamet

KKK – kaitsekorralduskava

LiD – Linnudirektiiv

LiA – linnuala

LKA - looduskaitseala

LoA – loodusala

LoD – Loodusdirektiiv

MKA - maastikukaitseala

PLK – pool-looduslik kooslus

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

1. SISSEJUHATUS

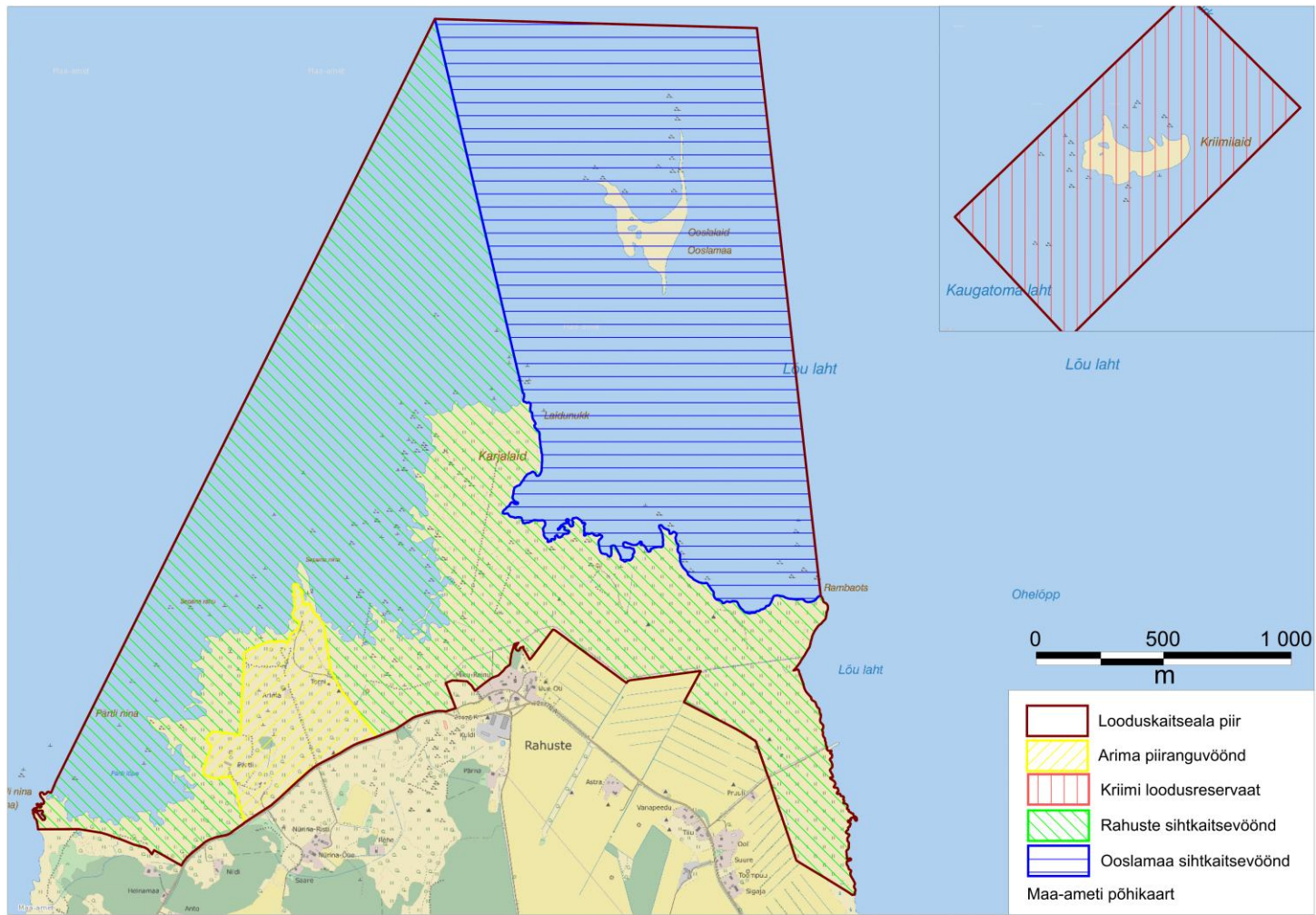
1.1. ALA ISELOOMUSTUS

Rahuste looduskaitseala asub Saaremaal Sõrve poolsaare loodenurgas hõlmates vee- ja rannaalasiid kokku 689,5 hektaril (joonis 1). Looduskaitseala pindalast on 183,4 ha ehk 27% maismaa ja 506,1 ha ehk 73% veeala. Rahuste looduskaitseala haarab endasse ainulaadse Rahuste rannaniidukompleksi ja rannalähedase Ooslamaa nimelise laiü ning põhialast umbes 6 kilomeetrit põhja poole jääva Kriimi saare.

Looduskaitseala kuulub Kaugatoma-Lõu loodusala ja Kaugatoma-Lõu lahe linnuala koosseisu. Loodus- ja linnuala pindala on 5374,9 ha, sh maismaa 1063,5 ha ja veeosa 4311,4 ha. Loodus- ja linnuala hõlmab lisaks Rahuste looduskaitsealale ka Kaugatoma-Lõu hoiuala ning Kaugatoma-Lõu maastikukaitseala.

Rahuste looduskaitseala on kaitse alla võetud Vabariigi Valitsuse määrusega 11.01.2007 nr 11 „Rahuste looduskaitseala kaitse-eeskiri“. Looduskaitseala moodustati Kingissepa Rajooni TSN Täitevkomitee 3. aprilli 1965. a otsusega nr 32 „Looduse kaitsest Kingissepa rajoonis“ kaitse alla võetud Ooslamaa linnustiku keeluala baasil. Ooslamaa võeti 1965. aastal kaitse alla kui väga linnurikas laid.

Rahuste rannaniit asub laugel kamardunud rannikualal, kus on palju graniitkive ja suuri rändrahne. Maakerke tõttu laieneb niit aastate jooksul järjest mere poole. Meri on rannaniidu kui avamaakoosluse elustikule väga tähtis, ent samamoodi ka niitmine ja karjatamine, mis hoiavad ära roostumise ja kadakate levimise. Siinne rannikumaastik on kujunenud inimese ja looduse pikaajalisel koostoimel ning siinsete väärtuste püsimine eeldab looduse ja inimese harmoonilist tasakaalu. Kitsale rannaribale rajati lautrikohad, rannajoonest veidi kaugemale ja kõrgemale aga eluasemed. Tänapäeval on Rahuste ligikaudu 50 püsielanikuga elujõuline küla. Küla asustus paikneb peamiselt maantee ääres, mereäärseid alasid on ajalooliselt kasutatud peamiselt karjatamiseks. Administratiivselt asub looduskaitseala Salme vallas Rahuste ja Tiirimetsa külas.

Joonis 1. Rahuste looduskaitseala asend ja jagunemine vöönditeks

Koos Ooslamaa ja Kriimi saarekestega asub looduskaitseala viiel erineval merealal (tabel 1). Kõik need on veetüübilt madalad, mesohaliinsed ja lainetusele avatud veealad.

Tabel 1. Looduskaitsealale jäävate merealade andmed Eesti veekatastris

Veeala nimi	Kriimi – Möldri rand	Ariste laht	Kaugatoma - Lõu rand	Lõu laht	Kaunispe rand
Tüüp	Rannamadal	Lihtlaht	Rannamadal	Lihtlaht	Rannamadal
KKR kood	VEE3265000	VEE3266000	VEE3267000	VEE3268000	VEE3269000
Veepeegli pindala (ha)	1356	1097	1537	910	2059
Veetüüp (VRD)	Mesohaliinne, madal, lainetusele avatud rannikuvesi (Läänesaarte avamere rannikuvesi) (IV)				

Rahuste looduskaitseala kaitse-eeskirja (lisa 1) kohaselt on selle kaitse-eesmärk:

1. Nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liikide, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealused liigid¹, valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) ja randtiiru (*Sterna paradisaea*), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid; II kategooria kaitsealuse liigi², III kategooria kaitsealuste liikide liivatüllil (*Charadrius hiaticula*) ja punajalg-tildri (*Tringa totanus*) ning rändlinnuliikide kaitse.
2. Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüübi – rannaniidu (1630*) kaitse.

Rahuste looduskaitseala asub Kaugatoma-Lõu looduslalal, mis kuulub Natura 2000 võrgustiku alade hulka rahvusvahelise koodiga EE0040441. Kaugatoma-Lõu lahe linnuala kuulub Natura 2000 võrgustiku alade hulka rahvusvahelise koodiga EE0040441 (alus: Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 p 2 alapunkt 98 ja p 1 alapunkt 11).

Kaugatoma-Lõu loodusala on asutatud Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50) I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks. I lisas nimetatud kaitstavad elupaigatüübid on alal liivased ja mudased pagurannad (1140), laiad madalad lahed (1160), karid (1170), esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), väikesaared ning laiud (1620), rannaniidud (1630*), kadastikud (5130), kuivad niidud lubjarikkal mullal (*olulised orhideede kasvualad – 6210), liigirikkad niidud lubjavaesel mullal (6270*), lood (alvarid –6280*), puisniidud (6530*), liigirikkad madalsood (7230), lubjakivipaljandid (8210), vanad

¹ Kaitse-eeskirja seletuskirja alusel on nendeks liikideks niidurüdi ehk niidurisla (*Calidris alpina schinzii*), väikekoskel (*Mergus albellus*) ja räusktiir ehk räusk (*Sterna caspia*). Niidurüdi on alates 1.10.2010 I kategooria kaitsealune liik.

² Kaitse-eeskirja seletuskirja alusel on selleks liigiks tõmmukajakas (*Larus fuscus*).

loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). II lisas nimetatud liik, mille isendite elupaika kaitstakse, on madal unilook (*Sisymbrium supinum*).

Kaugatoma-Lõu lahe linnuala on asutatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.01.2010, lk 7–25) I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide elupaikade kaitseks. Liikideks, mille isendite elupaiku kaitstakse, on piilpart (*Anas crecca*), sinikael-part (*Anas platyrhynchos*), hallhani e roohani (*Anser anser*), valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), niidurisla e niidurüdi e rüdi (*Calidris alpina schinzii*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), kümnokk-luik (*Cygnus olor*), tõmmukajakas (*Larus fuscus*), väikekoskel (*Mergus albellus*), rohukoskel (*Mergus serrator*), hahk (*Somateria mollissima*), räusktiir e räusk (*Sterna caspia*), randtiir (*Sterna paradisaea*), punajalg-tilder (*Tringa totanus*) ja kiivitaja (*Vanellus vanellus*).

Looduskaitseala asub rahvusvahelise tähtsusega linnualal (Important Bird Areas - IBA) Lõu laht, koodiga EE016.

1.2. MAAKASUTUS

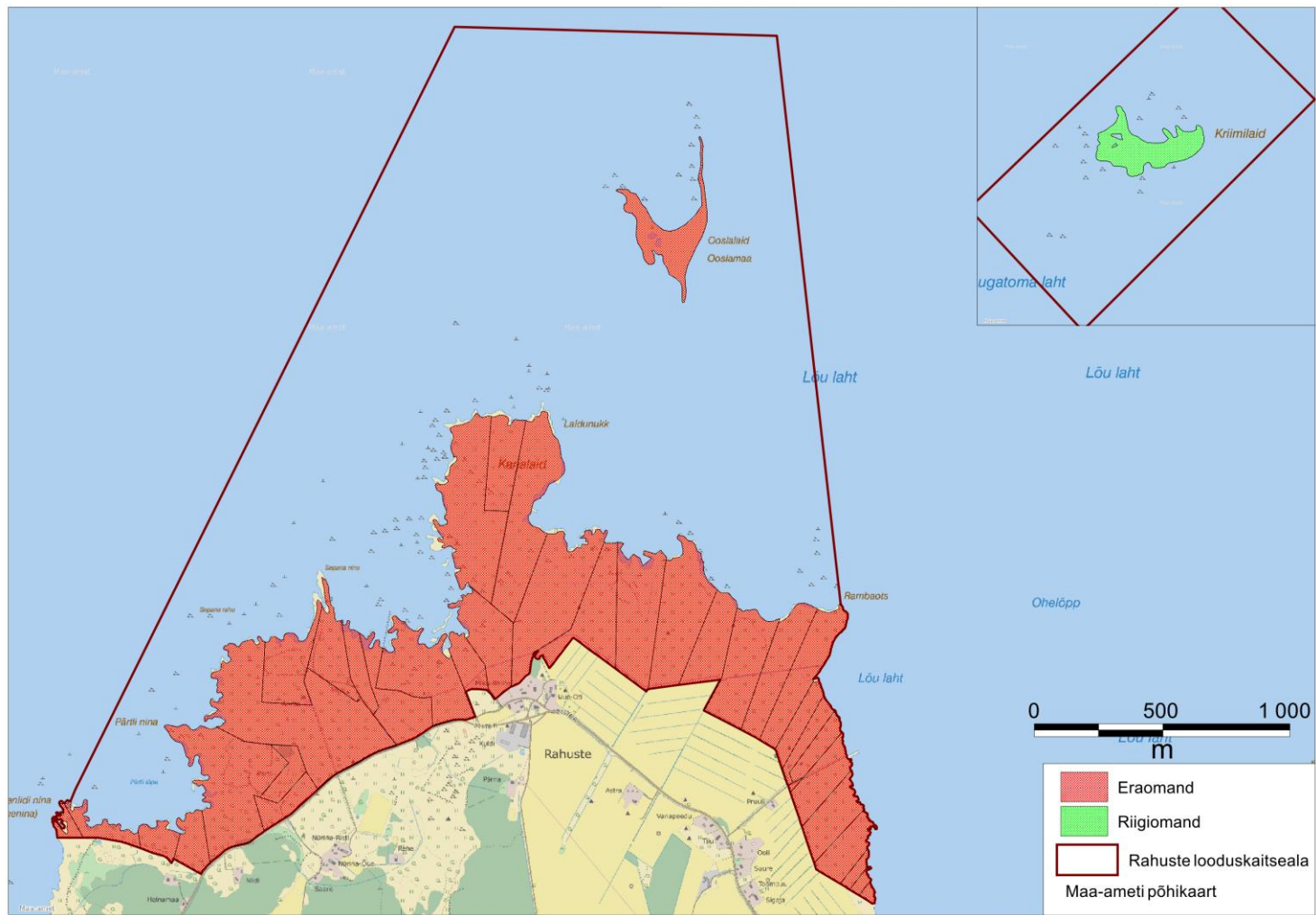
Rahuste looduskaitseala eristub teiste Saare maakonna kaitse- ja hoiualade seas sellega, et sisuliselt kogu kaitseala maismaaosa on omandisse vormistatud ja eraomandis (joonis 2). Vaid 6,2 ha suurune Kriimi saar on jätkuvalt riigi omandis.

Looduskaitsealal on kokku 37 katastriüksust. Katastriüksuse keskmine suurus on 4,8 ha. Maakasutuse sihtotstarbelt on valdavalt tegemist maatulundusmaaga, elamumaa sihtotstarbega on kolm katastriüksust (tabel 2). Kõlvikutest on ülekaalus rohumaad (karjamaad) (joonis 3).

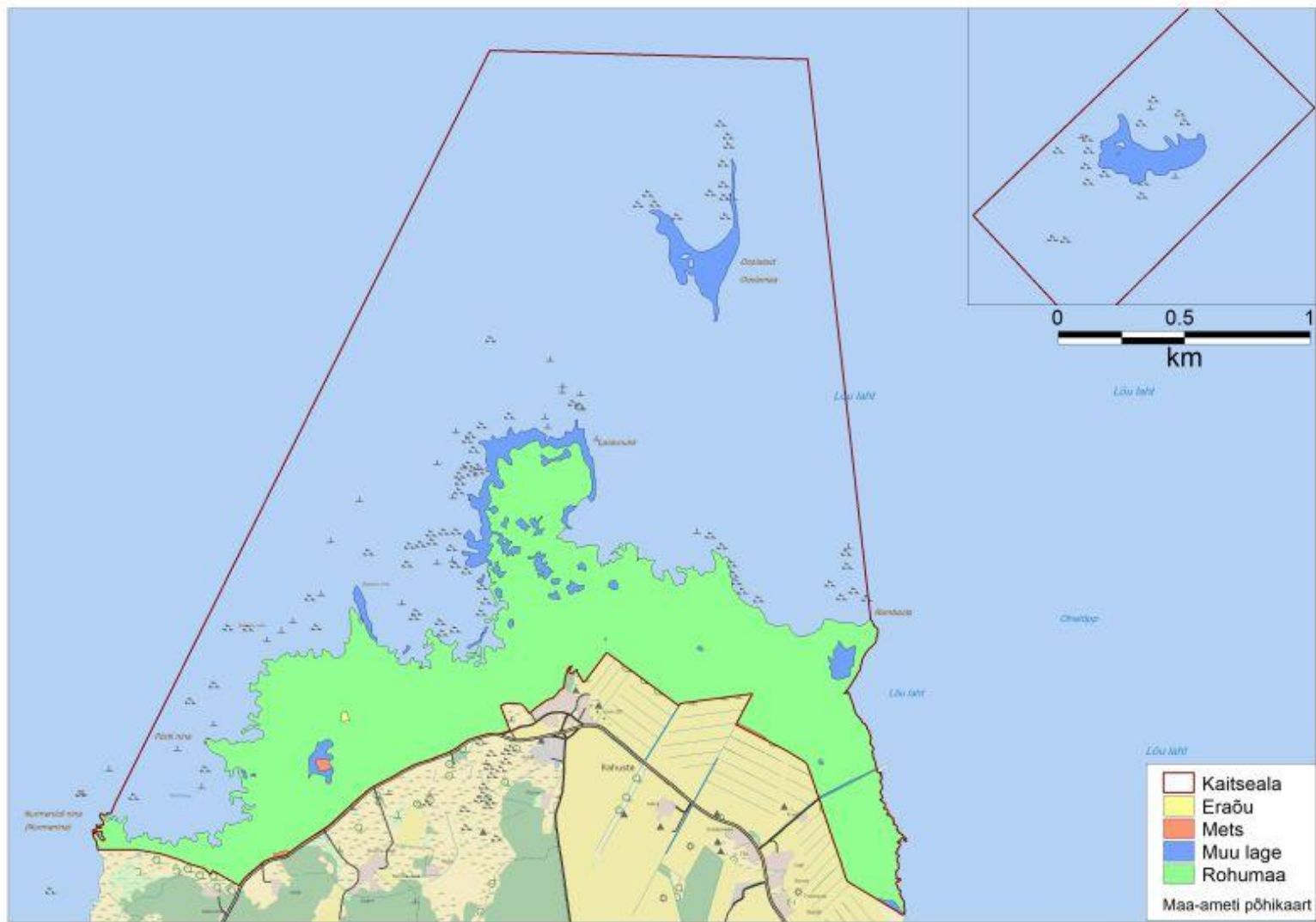
Tabel 2. Looduskaitseala maa jaotus vastavalt maakasutuse sihtotstarbele (seisuga 01.10.2011 maakatastrisse kantud maa, arvesse on võetud katastriüksused, mille pindala looduskaitseala piires on vähemalt 0,1 ha)

Maakasutuse sihtotstarve	Pindala (ha)	Katastriüksuste arv
Maatulundusmaa	173,5	34
Elamumaa	2,8	3
Maakatastrisse kantud maa kokku	176,3	37

Looduskaitseala asub maa-alal, mille osas kehtib Salme valla ranna-alade osaaüldplaneering.

Joonis 2. Looduskaitseala maa jaotus vastavalt omandivormile

Joonis 3. Looduskaitseala kõlvikuline jaotus

1.3. HUVIGRUPID

- **Keskkonnaamet** – kaitseala valitseja. Keskkonnaameti eesmärk on tagada ala eesmärgiks olevate väärtuste soodne seisund.
- **Pool-looduslike koosluste hooldajad** – huvitatud loomakasvatusest, pool-looduslike koosluste hooldusest ja sellega seotud toetustest.
- **RMK** – loodushoiutööde läbiviija riigi maadel, piiritähiste paigaldaja ja hooldaja.
- **Salme vald** – huvitatud oma territooriumi tasakaalustatud arengust ja elanike heast käekäigust.
- **Maaomanikud ja kohalikud elanikud** – huvitatud oma maa heaperemehelikust kasutamisest ja elukeskkonna paranemisest.
- **Linnuvaatlejad ja loodushuvilised** - huvitatud tähistatud ja korras infrastruktuuri ning teabe olemasolust.

1.4. KAITSEKORD

Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele üheks loodusreservaadiks, kaheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks (tabel 3, joonis 1).

Tabel 3. Rahuste looduskaitseala jagunemine vöönditeks

Vööndi nimetus	Pindala (ha)		Tüüp	Kirjeldus
	Maismaa	Vesi		
Arima	27	-	piiranguvöönd	Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on pool-loodusliku koosluse, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.
Kriimi	5,2	75,8	loodusreservaat	Loodusreservaadi kaitse-eesmärk on ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina.
Ooslamaa	6,2	234,4	sihtkaitsevöönd	Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitstavate liikide elupaikade säilitamine ja pool-looduslike koosluste taastamine vastavalt kaitse-eesmärgile.

Vööndi nimetus	Pindala (ha)		Tüüp	Kirjeldus
Rahuste	145,0	193,9	sihtkaitsevöönd	Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitstavate liikide elupaikade säilitamine ja pool-looduslike koosluste taastamine vastavalt kaitse-eesmärgile.
Kokku	183,4	504,1		

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud kaitsealal viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning püüda kala, välja arvatud loodusreservaadis ja Ooslamaa sihtkaitsevööndis liikumispiirangu ajal (01. aprill – 01. juuli). Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud linnujaht. Kogu kaitseala vetel on lubatud mootorita ujuvvahendiga sõitmine. Mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul.

Loodusreservaat on kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata maa- ja veeala, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes loodusliku protsessina. Loodusreservaadis on keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste viibimine.

Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja pool-looduslike koosluste säilitamiseks. Kaitseala sihtkaitsevööndis on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ja uute ehitiste püstitamine, välja arvatud Rahuste sihtkaitsevööndis ajutiste ehitiste püstitamine kaitsealal karjatatavate loomade või kaitseala tarbeks. Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud pool-looduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, olemasolevate teede ja ehitiste hooldustööd, maaparandussüsteemide hoiutööd, adru ja pilliroo varumine ning koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile.

Kaitseala piiranguvööndis on lubatud majandustegevus ja ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise, püstitamine. Piiranguvööndis on muuhulgas keelatud veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine ning uute veekogude rajamine, samuti uue maaparandussüsteemi rajamine.

1.5. UURITUS

1.5.1. LÄBIVIIDUD INVENTUURID JA UURINGUD

Natura elupaigatüüpide inventuur viidi läbi 2001. aastal. 2012. kevadel viidi OÜ Consultare poolt läbi haudelinnustiku inventuur (vaatleja Mati Martinson). Kuna Rahuste looduskaitseala on haaratud riiklikesse linnustiku seire programmidesse, ei ole muid eraldiseisvaid inventuure või uuringuid alal teostatud.

1.5.2. RIIKLIK SEIRE

Looduskaitsealal teostatakse riiklikku seiret järgmistes allprogrammides:

1. Haudelinnustiku seire valitud elupaikades.

Valitud elupaikade haudelinnustiku loenduse käigus hinnatakse niiduvärvuliste (6 liiki), haneliste (12 liiki), niidu- ja rannakurvitsaliste (13 liiki), kajakate ning tiirude (7 liiki) arvukust. Loendusmeetodina kasutatakse lindude varahommikust kaardistamist niitudel maist kuni juunini. Kaardistamist teostatakse nimetatud perioodi jooksul kaks kuni kolm korda.

Haudelinnustiku seire eesmärgiks on jälgida loendatavate liikide arvukust. Seire tulemuste analüüs annab aluse linnuliikide kaitsega tegevatel korregerimiseks ning ohustatud linnuliikide kaitseks tegevuskavade koostamiseks. Haudelinnustiku loendust viib läbi Eesti Ornitoloogiaühing.

Rahuste rannaniidul teostatakse haudelinnustiku seiret alates 1999. aastast.

2. Hanede seire.

Hanede seire eesmärgiks on Eestis pesitsevate ja/või läbirändavate hanepopulatsioonide leviku, arvukuse ja seisundi järjepidev jälgimine nende kaitse ja kasutuse (jahipidamise) riiklikuks korraldamiseks. Seiratakse kõiki meil esinevaid hanede ja laglede liike, kuid peatähelepanu on pööratud hallhane (*Anser anser*) ja valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) seirele. Mõlemad liigid on meil tavalised pesitsejad ning arvukad läbirändajad. Peale selle on nad ka probleemliigid, põhjustades kahjustusi põllumajanduses. Seetõttu tuleb jälgida nende poolt tekitatud kahjustusi ning leida lahendusi kahjustuste vähendamiseks ning probleemi lahendamiseks. Hanede seire põhimeetodiks on rahvusvaheliselt koordineeritud üldloendused kindlatel kuupäevadel. Rahuste rannaniidul seriatakse valgepõsk-laglesid. Valgepõsk-laglede lennuloendus toimub iga kahe aasta tagant mai alguses (vahemikus 5.-10. mai).

3. Kesktalvine veelinnuloendus.

Seire käigus hinnatakse talvituvate veelindude arvukust ja populatsioonide seisundit. Veelindude taliloendusel kasutatakse ankeete, mis saadetakse vaatlejatele. Lisaks varem kasutatud UTM-süsteemile, kus loenduspaigaks oli ala, suurusega 10x10 km on kasutusele võetud ka geograafiline jaotus (rannikul), mille puhul on seirekohaks looduslikult piiritletav ala. Eesti rannik on jaotatud 7 suursektoriks, 20 alasektoriks ja 338 loendussektoriks. Selline jaotusskeem rannikul hõlbustab kaasaegsete loendusmeetodite (nt lennuloendused) kasutamist. Samuti on lihtsam kaitsemeetmete rakendamine, sest loendusala piirid on sageli ühildatavad kaitstavate alade piiridega. Kesktalvine veelinduloendus toimub iga-aastaselt.

Rahuste looduskaitseala on jaotunud kahe sektori vahel ning 2012. a tuvastati neist sektoritest järgmised linnuliigid: tuttvart, sõtkas, aul, laululuik, kümnokk-luik, väikeluik, kalakajakas, merikajakas, naerukajakas, väikekoskel, jääkoskel, rohukoskel, roo-loorkull ja kormoran.

1.5.3. INVENTUURIDE JA UURINGUTE VAJADUS

Rahuste looduskaitsealast 73% moodustab mereala, kuid mereelupaigatüüpe ei ole sellel inventeeritud ega nimetatud ka kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas. Samas on Kaugatoma-Lõu loodusala kaitse-eesmärkide hulgas elupaigatüübid liivased ja mudased pagurannad (1140), laiad madalad lahed (1160) ja karid (1170), mida suure tõenäosusega kaitseala merealal esineb. Selle kindlaks tegemiseks on vajalik läbi viia mereelupaigatüüpide inventuur.

2. VÄÄRTUSED JA KAITSE-EESMÄRGID

2.1. ELUSTIK

Looduskaitseala elustiku väärtuseks on peamiselt linnustik, kellest tähelepanuväärseim on I kategooria kaitstav liik ja Linnudirektiivi I lisa liik niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*).

2.1.1. TAIMESTIK

Looduskaitsealal on EELIS-e andmetel 01.10.2011 seisuga vaid üks kaitstav taimeliik – rand-soodahein (*Suaeda maritima*) (II KK; KE – ei; LoA - ei), mis on levinud üle kogu rannaniidu kokku 94,6 ha ulatuses. Rand-soodahein on tüüpiline rannaniitude liik, mis annab tunnistust rannaniidu soodsast seisundist. Nagu rannaniitudele, on rand-soodaheinale kõige olulisemaks negatiivseks mõjuteguriks koosluse võsastumine ja roostumine niitmise või/ja karjatamise katkemisel. Kui rannaniit (pt 2.2.1.) on soodsas seisundis, on seda ka rand-soodahein. Valdavalt on selleks vajalik vaid järjepidev karjatamine sobiva loomühikute arvuga (pt 4.1.3.). Antud kavaga tehakse ettepanek rand-soodahein lisada kaitseala kaitse-eesmärkide hulka (pt 4.1.7.).

2.1.2. LINNUSTIK

Looduskaitseala kaitse-eeskirjas ja selle seletuskirjas nimetatakse kaitse-eesmärkides kaheksat linnuliiki: valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*), randtiir (*Sterna paradisaea*), liivatüll (*Charadrius hiaticula*), niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*), väikekoskel (*Larus fuscus*), räusktiir e räusk (*Sterna caspia*), tõmmukajakas (*Larus fuscus*) ja punajalg-tilder (*Tringa totanus*). EELIS-e ja 2012. aasta inventuuri andmetel on pesitsevaid liike 25, neist Linnudirektiivi I lisa liike on 7. Linnudirektiivi I lissasse kuulub ka valgepõsk-lagle, kelle jaoks Rahuste rannaniit on oluline rändeaegne peatumispaik. Vastavalt riikliku seire aruannetele loendati Rahuste rannaniidul 2008. a mais 5500 (Leito, 2008) ja 2011. a mais 6500 (Leito, 2011) peatuvat valgepõsk-laglet.

Haudelindudest on olulisimad Rahuste rannaniitu asustavad liigid niidurüdi, liivatüll ja punajalg-tilder seejuures on punajalg-tilder ja liivatüll esindatud võrdlemisi arvukalt (tabel 4).

Ooslamaa ja Kriimi saar on kaitse alla võetud eeskätt pesitsevate lindude kaitseks. EELIS-e andmetel on Ooslamaal 7 kaitstavat linnuliiki ja Kriimi saarel 6 kaitstavat linnuliiki, kuid viimaste teadaolevate loendusandmete põhjal on kaitstavaid liike vähem (tabelid 5 ja 5a). Kaitseala kaitse-eesmärkides nimetatud liikidest pesitsevad seal randtiir (*Sterna paradisaea*), räusktiir e räusk (*Sterna caspia*) ja tõmmukajakas (*Larus fuscus*).

Linnukaitselist väärtust omavad ka kaitsealaga piirnevad kultuurheinamaad, kus on I kategooria kaitstava liigi väike-laukhane (*Anser erythropus*) rändeagne peatuspaik. Vastavalt väike-laukhanede kaitse korraldamise kavale 2009-2013 on ka Rahuste rannaniit liigitatud potentsiaalseks väike-laukhanede peatusalaks, kus on tähtis säilitada avatud maastikku madala rohustu ja avatud veepiiriga, mis saavutatakse eeskätt läbi piisava karjatamiskoormuse. Niidu hea seisund oleks soovitatav saavutada juba sügisel. Kuna haned saavad varakevadel vahetult pärast lume sulamist ja enne karjatamisperioodi algust, peab selleks ajaks olema tagatud rannaniidu soodne seisund. Järgnevas kirjeldatakse lähemalt rannaniidu ja laidude linnustikku ning niidurüdi, neile seatakse ka eraldi kaitse-eesmärgid v.a liivatüll ja punajalg-tildri kaitse-eesmärgid, mis sisaldavad ka laidude osa.

Antud aladelt on täheldatud veel mõningaid II kaitsekategooria linnuliike nagu naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*, maksimaalselt 5% Eesti asurkonnast), soopart (*Anas acuta*, 4% Eesti asurkonnast) ja kivirullija (*Arenaria interpres*, 2% Eesti asurkonnast). Tuginedes nendele näitajatele tehakse antud kavaga ettepanek lisada naaskelnokk, soopart ja kivirullija Rahuste looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka (pt 4.1.7.). Rahuste looduskaitsealalt on leitud ka III kaitsekategooriasse kuuluvat rukkirääku, kuid tema arvukus hõlmab vaid 0,02% Eesti haudeasurkonnast, siis pole tema kaitse-eesmärgiks seadmine põhjendatud.

Rahuste rannaniidu linnustik

Suuremal osal Rahuste rannaniidust on alates 1999. a läbi viidud haudelinnustiku seiret. Seirealast välja jääval alal teostati 2012. a kevadel linnustiku inventuur (vaatleja Mati Martinson). Kui liikide arvukus on aastatega muutunud, siis liigiline koosseis on olnud suhteliselt muutumatu – hanelisi on leitud 6-7 liiki, niidukurvitsalisi 7, kajaklasi 2 liiki (tabel 4). Rahuste rannaniit on oluline eeskätt niidukurvitsaliste jaoks. Lähtuvalt niidurüdi ja teiste alal esinevate või potentsiaalselt esineda võivate niiduliikide elupaigavajadustest on Keskkonnaameti tellimisel koostatud Rahuste rannaniidu alapõhine tegevuskava (lisa 5). Kavas olevaid tingimusi ja nõudeid, mille täitmisel muutuks rannaniidu seisund soodsaks niidurüdi ja teiste niidukurvitsaliste elupaigaks, on arvestatud antud Rahuste looduskaitseala kaitsekorralduskava koostamisel.

Tabel 4. Rahuste rannaniidu haudelinnustik (andmed: Martinson, 2012; haudelinnustiku seire 2011. aruanne)

Liik	Pesitsevaid paare 2011-2012	LiD	I	K	K	E	LiA
Naaskelnokk (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	3	I	II	Ei	Ei		
Liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>)	14		III	Jah	Jah		
Punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)	22		III	Jah	Jah		

Liik	Pesitsevaid paare 2011-2012	LiD	I	K	K	E	L	I	A
Ristpart (<i>Tadorna tadorna</i>)	3				III	Ei	Ei		
Piilpart (<i>Anas crecca</i>)	1					Ei	Jah		
Niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	4	I		I		Jah	Jah		
Rukkirääk (<i>Crex crex</i>)	3	I		III		Ei	Ei		
Kalakajakas (<i>Larus canus</i>)	11					Ei	Ei		
Kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>)	32					Ei	Jah		
Rääkspart (<i>Anas strepera</i>)	5					Ei	Ei		
Sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1					Ei	Jah		
Soopart (<i>Anas acuta</i>)	2			II		Ei	Ei		
Luitsnökk-part (<i>Anas clypeata</i>)	1					Ei	Ei		
Merisk (<i>Haematopus ostralegus</i>)	7					Ei	Ei		
Tikutaja (<i>Gallinago gallinago</i>)	4					Ei	Ei		
Sookurg (<i>Grus grus</i>)	1	I		III		Ei	Ei		
Randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	2	I		III		Jah	Jah		
Punaselg-õgija (<i>Lanius collurio</i>)	1	I		III		Ei	Ei		

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on rändavate linnuliikide peatuspaikade ja pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine soodsas seisundis. Valgepõsk-lagle peatuvate isendite arv on vähemalt 6000, liivatüllil pesitsevate paaride arv on vähemalt 15, punajalg-tildri pesitsevate paaride arv on vähemalt 24, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 3 ja soopardi pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on rändavate linnuliikide peatuspaikade säilimine ja pesitsevate linnuliikide elupaikade säilimine soodsas seisundis. Valgepõsk-lagle peatuvate isendite arv on vähemalt 6000, liivatüllil pesitsevate paaride arv on vähemalt 15, punajalg-tildri pesitsevate paaride arv on vähemalt 24, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 3 ja soopardi pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.

Mõjutegurid ja meetmed

- Rannaniidu ebapiisav hooldus.

Leevendav meede: rannaniidu kvaliteetne hooldamine (pt 4.1.3.).

- Röövlus väikekiskjate poolt.

Leevendav meede: vajadusel väikekiskjate tõrje (pt 4.1.2.).

Ooslamaa ja Kriimi saare linnustik ning Lõu lahel talvituv väikekoskel

Ooslamaa ja Kriimi saar ei ole haaratud meresaarte haudelinnustiku seirega ja viimased loendusandmed on aastast 2007. EELIS-e andmetel on Ooslamaal 7 kaitstavat linnuliiki ja Kriimi saarel 6 kaitstavat linnuliiki, kuid viimaste teadaolevate loendusandmete põhjal on kaitstavaid liike vähem (tabelid 5 ja 5a). LiD I lissasse kuuluvad liigid on naaskelnokk, niidurüdi, tutt-tiir, jõgitiir, randtiir ja väketiir (tabel 5).

Lõu lahes sh Rahuste LKA piires, talvituvatest linnuliikidest nimetatakse kaitse-eesmärkides väikekosklat (II kat, LiD I). Eesti elurikkuse andmebaasis (<http://elurikkus.ut.ee/>) juhuvaatluste põhjal jääb talvituvate väikekosklate arv 7 ja 30 isendi vahele. Kesktalvise veelinnuloenduse andmetel varieerub väikekosklate arv lausa 0 ja 128 isendi vahel. Väikekoskla talvitumine sõltub jääoludest ja külmal ajal talvedel puuduvad talvitumiseks sobilikud avatud veelad.

Tabel 5. Ooslamaa haudelinnustik (Mati Martinsoni käsikirjalised andmed)

Liik	Pesitsevaid paare			LiD I	KK	KE	LiA
	1997	2002	2007				
Kühmnokk-luik (<i>Cygnus olor</i>)	13	4	4			Ei	Jah
Hallhani (<i>Anser anser</i>)	1					Ei	Jah
Ristpart (<i>Tadorna tadorna</i>)		2			III	Ei	Ei
Rääkspart (<i>Anas strepera</i>)	1	1	6			Ei	Ei
Sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1					Ei	Jah
Hahk (<i>Somateria mollissima</i>)	130	41	7			Ei	Jah
Rohukoskel (<i>Mergus serrator</i>)		1				Ei	Jah
Jääkoskel (<i>Mergus merganser</i>)	1					Ei	Ei

Liik	Pesitsevaid paare			LiD I	KK	KE	LiA
	1997	2002	2007				
Kormoran (<i>Phalacrocorax carbo</i>)			62			Ei	Ei
Merisk (<i>Haematopus ostralegus</i>)	4	7	8			Ei	Ei
Naaskelnokk (<i>Recurvirostra avosetta</i>)		5		I	II	Ei	Ei
Liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>)	1	3			III	Jah	Jah
Kiivitaja (<i>Vanellus vanellus</i>)		1				Ei	Jah
Niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzii</i>)	3		3	I	I	Jah	Jah
Punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)	1	6	2		III	Jah	Jah
Kivirullija (<i>Arenaria interpres</i>)		2	2		II	Ei	Ei
Naerukajakas (<i>Larus ridibundus</i>)	1	15	1			Ei	Ei
Kalakajakas (<i>Larus canus</i>)	1	15	40			Ei	Ei
Tömmukajakas (<i>Larus fuscus</i>)	15		4		II	Jah	Jah
Höbekajakas (<i>Larus argentatus</i>)	200	40	130			Ei	Ei
Merikajakas (<i>Larus marinus</i>)	20	15	10			Ei	Ei
Tutt-tiir (<i>Sterna sandvicensis</i>)			1	I	II	Ei	Ei
Jõgitiir (<i>Sterna hirundo</i>)	1		10	I	III	Ei	Ei
Randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	15	60	160	I	III	Jah	Jah
Väiketiir (<i>Sterna albifrons</i>)		12		I	III	Ei	Ei

Tabel 5a. Kriimi saare haudelinnustik (Mati Martinsoni käsikirjalised andmed)

Liik	Pesitsevaid paare			LiD I	KK	KE	LiA
	1997	2002	2007				

Liik	Pesitsevaid paare			LiD I	KK	KE	LiA
	1997	2002	2007				
Kühmnokk-luik (<i>Cygnus olor</i>)	16	9	10			Ei	Jah
Ristpart (<i>Tadorna tadorna</i>)		2			III	Ei	Ei
Rääkspart (<i>Anas strepera</i>)		2				Ei	Ei
Sinikael-part (<i>Anas platyrhynchos</i>)		1	3			Ei	Jah
Hahk (<i>Somateria mollissima</i>)	80	23	13			Ei	Jah
Tõmmuvaeras (<i>Melanitta fusca</i>)		2			III	Ei	Ei
Rohukoskel (<i>Mergus serrator</i>)	3	4.	5			Ei	Jah
Jääkoskel (<i>Mergus merganser</i>)		1				Ei	Ei
Merisk (<i>Haematopus ostralegus</i>)	2	4	4			Ei	Ei
Liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>)		1	1		III	Jah	Jah
Punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)		1			III	Jah	Jah
Kalakajakas (<i>Larus canus</i>)	2	10	5			Ei	Ei
Höbekajakas (<i>Larus argentatus</i>)	920	320	150			Ei	Ei
Merikajakas (<i>Larus marinus</i>)	70		20			Ei	Ei
Räusk (<i>Hydroprogne caspia</i>)	60	1	21	I	II	Jah	Jah
Randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	2	25	25	I	III	Jah	Jah

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on saartel pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine negatiivse inimõjuta ja Lõu lähel talvituva väikekoskla peatuspaiga soodne seisund ning jäävabadel aastatel on peatuvate lindude arvukus keskmiselt 30 isendit. Randtiiru pesitsevate paaride arv on vähemalt 187, räusktiiru e räusa pesitsevate paaride arv on vähemalt 21, tõmmukajaka pesitsevate paaride arv on vähemalt 4, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 5 ja kivirullija pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.

- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on saartel pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine negatiivse inimõjuta ja Lõu lahel talvituva väikekoskla peatuspaiga soodne seisund ning jäävabadel aastatel on peatuvate lindude arvukus keskmiselt 30 isendit. Randtiiru pesitsevate paaride arv on vähemalt 187, räusktiiru e räusa pesitsevate paaride arv on vähemalt 21, tõmmukajaka pesitsevate paaride arv on vähemalt 4, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 5 ja kivirullija pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.

Mõjutegurid ja meetmed

- Röövlus väikekiskjate poolt Ooslamaal.

Leevendav meede: vajadusel väikekiskjate tõrje Ooslamaal (pt 4.1.2.).

- Häirimine laidude külastajate poolt.

Leevendav meede: järelevalve kaitsekorra täitmise üle (pt 4.1.8.).

Niidurüdi

I kat; LiD I, KE – jah, LiA – jah.

Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) pesitsuskohad on valdavalt lagedad saliinsed või suprasaliinsed rannaniidud. Taolisi alasid on püsivalt kasutatud kas karja- või heinamaana, kuhu sügisel loomad ädalale aeti. Liik eelistab madalmuruseid tiheda rohukasvuga niite. Väga tähtsaks elupaiga elemendiks näib olevat üleujutusvalade, püsivamate lompide ja veesoonte lähedus pesapaigale. Rüdi saabub Eestisse märtsi lõpus-aprillis, lahkumine toimub enamasti oktoobri keskpaigas (Kuresoo, 2002). Rannaniitudel karjatamise lakkamisel hakkas niidurüdi populatsioon Eestis kiiresti kahanema. 2007. aastal oli Eestis hinnanguliselt 167-263 niidurüdi haudepaari (Erit, 2008). Saare maakonnas oli hinnanguliselt 45-72 niidurüdi haudepaari, neist Rahuste looduskaitsealal 5-7 paari. Sellest tulenevalt on Rahuste rannaniit üks viiest Saare maakonnas olevast niidurüdi võtmealast.

Niidurüdi on seiratud Rahuste rannaniidul alates 1999. aastast. Selle aja jooksul on loendatud territooriumite arv olnud järgmine: 1999 – 9, 2000 – 8, 2001 – 6, 2002 – 8, 2003 – 9, 2004 – 3, 2005 – 4, 2006 – 5, 2007 – 6, 2008 – 1, 2009 – 3, 2010 – 6 ja 2011 – 4 territooriumit (Luhamaa, 2012). 2012. a kevadel tuvastati Mati Martinsoni poolt vähemalt 2 niidurüdi territooriumit. Rahuste rannaniidu hooldus on paranenud, kuid see ei ole tihti niidurüdi jaoks piisava kvaliteediga. Selleks, et Rahuste rannaniit muutuks niidurüdile soodsaks elupaigaks on koostatud selle alapõhine tegevuskava, mille tulemusi on arvestatud antud Rahuste looduskaitseala kaitsekorralduskava koostamisel (lisa 5). Üldjuhul on selleks piisava koormusega karjatamine (vähemalt 0,7 lü/ha, soovitatavalt 1 lü/ha), et tagada madalmurusus. Samuti on oluline avatus – rüdile sobival rannaniidul ei tohi olla roostikuribasid, põõsa- ja puudetukki.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on niidurüdi elupaikade säilimine ja kvaliteedi paranemine. Alal esineb vähemalt 5 niidurüdi territooriumit.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on niidurüdi elupaikade säilimine ja kvaliteedi paranemine. Alal esineb vähemalt 5 niidurüdi territooriumit.

Mõjutegurid ja meetmed

- Rannaniitude ebapiisav hooldus.

Leevendav meede: niidurüdi pesitsusalaks oleval rannaniidul piisava karjatamiskoormuse ja avatuse tagamine (pt 4.1.3. ja pt 4.1.4.).

- Röövlus väikekiskjate poolt.

Leevendav meede: väikekiskjate tõrje (pt 4.1.2.)

2.2. KOOSLUSED

Loodusdirektiivi eesmärgiks on kaitsta biotoope mitte ainult kui teatud looma- ja taimeliikide elupaiku/kasvukohti, vaid kui omaette väärtust. Oluliseks peetakse elupaigatüüpe, mis on oma loodusliku levila piires kadumisohtu, mille levila on piiratud või mis silmapaistvalt esindavad elupaikade tüüpilisi omadusi vähemalt ühes biogeograafilises piirkonnas. Esmatähtsate elupaigatüüpide hulka kuuluvad need, mille kaitse tagamiseks on Euroopa Liidul eriline vastutus seoses sellega, et suur osa antud elupaikade levilast paikneb liikmesriikide territooriumil.

Rahuste looduskaitseala koosneb valdavalt ühest elupaigatüübist – rannaniidust (1630*), Ooslamaa ja Kriimi saared kuuluvad väikesaarte ja laidude elupaigatüüpi (1620), kaitseala lääneosas on lisaks üks väike kadastik (5130) (tabel 6, joonis 4). 0-elupaiku on vaid 4,7 ha küla hoonestatud osa vahetus läheduses. Tabelis 6 on esitatud elupaigatüüpide pindalad ja nende katvus Kaugatoma-Lõu loodusalast vastavalt Natura standardandmebaasile. Arvestades ka Kaugatoma-Lõu maastikukaitseala ja Kaugatoma-Lõu hoiuala elupaigatüüpide andmeid, tuleb märkida, et rannaniitude katvus on looduslal isegi ületatud (inventeeritud pindala kokku 287,3 ha, katvuse eesmärk 279,5 ha). Kadastike katvuse eesmärki – 69,9 ha, ei ole võimalik saavutada, sest tegelik inventeeritud pindala on vaid 11,8 ha. Kadastike suure pindala vähenemise aluseks on Kaugatoma-Lõu maastikukaitsealal ja Kaugatoma-Lõu hoiualal 2010. a teostatud OÜ Consultare elupaikade inventuur. Natura ala standardandmebaasis tuleb teha seega vastavad parandused. Rahuste looduskaitsealal on elupaigatüüpe inventeeritud loodusala moodustamiseks 2001. aastal.

Rahuste looduskaitsealast moodustab 506,1 ha ehk 73% mereala, kuid mereelupaigatüüpe ei ole sellel inventeeritud ega nimetatud ka kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas. Samas on Kaugatoma-Lõu loodusala kaitse-eesmärkide hulgas elupaigatüübid liivased ja mudased pagurannad (1140), laiad madalad lahed (1160) ja karid (1170), mida suure tõenäosusega kaitseala merealal esineb. Selle kindlaks tegemiseks on vajalik viia läbi mereelupaigatüüpide inventuur.

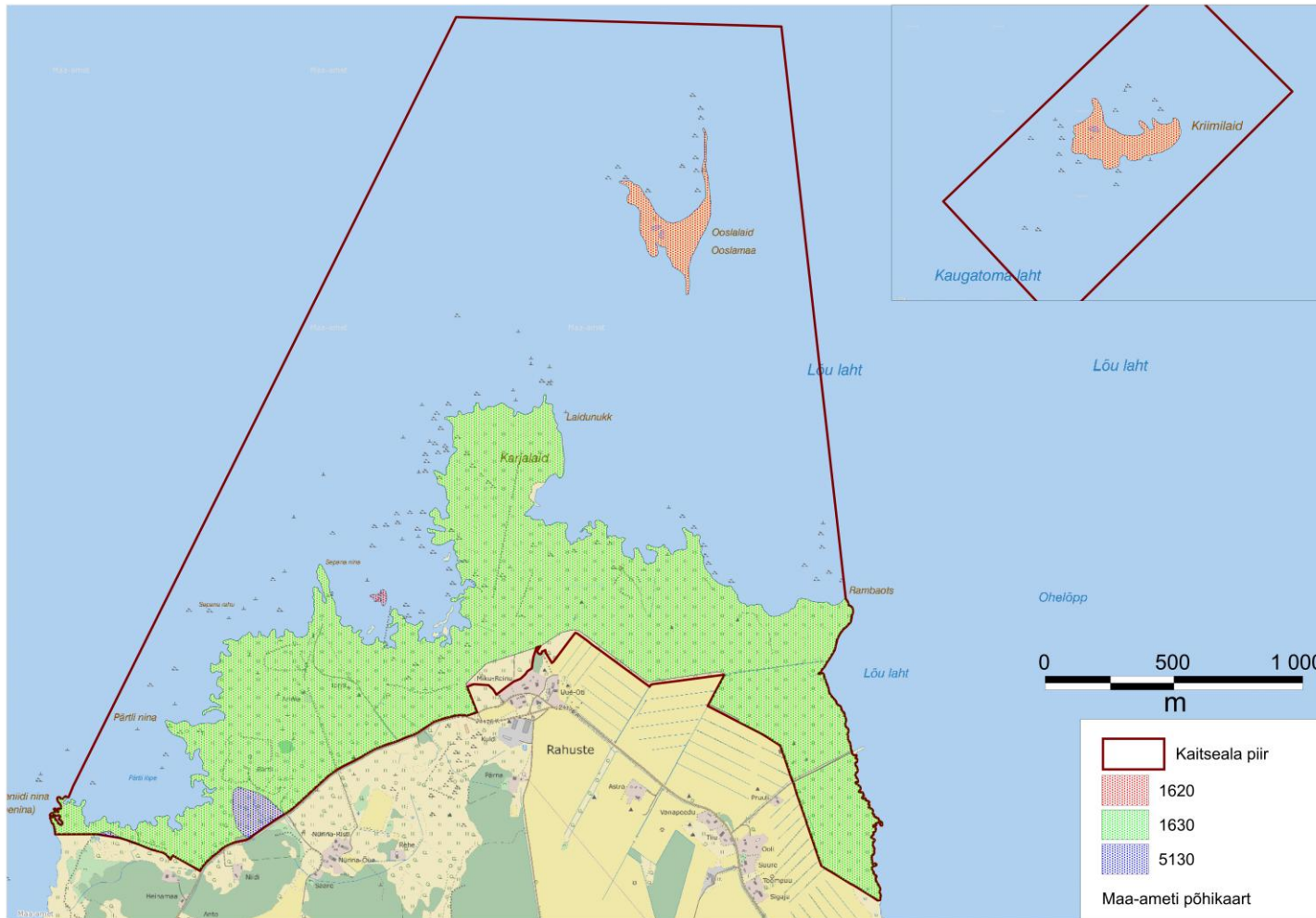
Tabel 6. Looduskaitsealal inventeeritud elupaigatüübid

Elupaigatüüp	Inventeeritud pindala (ha)			Katvus LoA ³ (%)	Katvus LoA (ha)	LoD I	KE	LoA	Esinduslikkus ⁴
	Rahuste LKA	Kaugatoma-Lõo MKA ja HA	LoA						
Väikesaared ning laiud (1620)	10,6	0,7	11,3	0,2	10,7	Jah	Ei	Jah	A
Rannaniidud (1630*)	164,6	122,7	287,3	5,2	279,5	Jah	jah	Jah	B
Kadastikud (5130)	2,5	9,3	11,8	1,3	69,9	Jah	Ei	Jah	C
Kokku	177,7								

³ Vastavalt Kaugatoma-Lõu loodusala standardsele andmevormile. Loodusala hõlmab Rahuste LKA, Kaugatoma-Lõo maastikukaitseala ja Kaugatoma-Lõu hoiuala.

⁴ Loodusliku elupaigatüübi esinduslikkuse aste antud alal. A: väga esinduslik, B: esinduslik, C: keskmine, kuid veel arvestatav esinduslikkus.

Joonis 4. Elupaigatüübid Rahuste looduskaitsealal

2.2.1. RANNANIIDUD

Rahuste rannaniit on Saaremaa üks ilusamaid ja paremini säilinumaid. Rannaniit (1630*) on levinud kogu kaitseala maismaaosas ulatuses ühe 162 ha suuruse väga hea esinduslikkusega massiivina. Sellele lisandub üks väiksem 2 ha suurune ala kaitseala läänenurgas. Rannaniit on hoolduses, kuid hoolduse kvaliteet on erinev. Esineb ka niitmist ja niiduse mahajätmist (hekseldamist), mis pigem halvendab rannaniidu seisundit. Rahuste rannaniidu puhul on seega peamine ohutegur ebapiisav või ebakvaliteetne hooldus. Eelistatud hooldusvõtte on karjatamine veistega ja lammastega (vähemalt 0,7 lü/ha). Lähtuvalt niidurüdi ja teiste alal esinevate või potentsiaalselt esineda võivate niiduliikide elupaigavajadustest on koostatud Rahuste rannaniidu alapõhine tegevuskava, mille tulemusi on arvestatud antud Rahuste looduskaitseala kaitsekorralduskava koostamisel (lisa 5). Kavas on antud tingimused ja nõuded, mille täitmisel muutuks rannaniidu seisund soodsaks niidurüdi elupaigaks.

Teiseks ohuteguriks on rannaniitude niiskusrežiimi muutmine nt kraavide ja suudmete süvendamisel või teede rajamisel. Olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöödel tuleb tagada rannaniidu loodusliku veerežiimi maksimaalne säilimine ning võimaldada eesvoolude, teemaid ja õuemaide kuivendavate kraavide hoiutöid minimaalses vajalikus mahus. Lokaalsetel rannaniidul paiknevatel kraavidel tuleb lasta looduslikult kinni kasvada.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on rannaniidu väga hea (A) esinduslikkuse saavutamine 164 ha ulatuses. Hoolduses on vähemalt 164 ha rannaniite.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on rannaniidu väga hea (A) esinduslikkuse säilitamine 162 ha ulatuses. Hoolduses on vähemalt 164 ha rannaniite.

Mõjutegurid ja meetmed

- Ebapiisav või ebakvaliteetne hooldus.

Leevendav meede: karjatamine veiste ja lammastega (vähemalt 0,7 lü/ha) (pt 4.1.3.).

- Niiskusrežiimi muutmine nt kraavide ja suudmete süvendamisel või teede rajamisel.

Leevendav meede: võimalikele veerežiimi muutvatele tegevustele peab eelnema keskkonnamõju (eel)hindamine, millega tehakse kindlaks võimalik mõju rannaniidu seisundile.

2.2.2. VÄIKESAARED NING LAIUD

Kaitsealal on Ooslamaa ja Kriimi saared, mis kuuluvad väikesaarte ning laidude (1620) elupaigatüüpi kogupindalaga 10 ha. Väikesaari ja laidusid mõjutavad enim looduslikud protsessid – maatõus, aju- ja paguveenähtused, linnud. Ohuteguriks võib olla ebaseaduslik

külastamine - õrnade koosluste tallamine ja lindude häirimine. Oosalamaal kehtib liikumispiirang 1. aprillist kuni 1. juulini ning Kriimi puhul on tegemist reservuaadiga, kus liikumine piiratud aastaringselt. Lisaks asuvad nad rannikust küllalt kaugel, mispärast on Oosalamaa ja Kriimi puhul ebaseaduslik külastamine suhteliselt väikese tõenäosusega ohutegur.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on väikesaarte ning laidude säilimine vähemalt 10 ha ulatuses. Pindala võib muutuda looduslike protsesside tulemusena.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on väikesaarte ning laidude säilimine vähemalt 10 ha ulatuses. Pindala võib muutuda looduslike protsesside tulemusena.

Mõjutegurid ja meetmed

- Mere tegevus, suktsessioon.

Leevendavaid meetmeid ei ole vajalik rakendada.

2.2.3. KADASTIKUD

Kaitsealal on üks 2,5 ha suurune kadastik (5130). Kadastike puhul on peamine ohutegur hoolduse puudumine, mistõttu ongi kadastik muutunud liiga tihedaks, alustaimestik vaesumas ja iseloomulikud liigid kadumas. Kadastik vajab harvendamist, millele peab järgnema karjatamine. Kadastike säilitamiseks on otstarbekaim nende karjatamine lammastega, et kadakad ei kataks üle 2/3 pinnast, optimaalne karjatamiskoormus on kuni 0,7 lü/ha.

Kaitse-eesmärk

- Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on kadastiku esinduslikkuse saavutamine tasemeni hea (B) ja säilitamine pool-looduslike kooslusena 2,5 ha ulatuses. Hoolduses on 2,5 ha kadastikke.
- Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on kadastiku esinduslikkuse säilitamine arvestataval (C) tasemel 2,5 ha ulatuses. Hoolduses või taastamisel on 2,5 ha kadastikke.

Mõjutegurid ja meetmed

- Hoolduse puudumine, mistõttu kadastik muutub liiga tihedaks.

Leevendav meede: koosluse taastamine - harvendamine (pt 4.1.4.) ja karjatamine (hooldus) (pt 4.1.3.). Kadastike säilitamiseks on otstarbekaim nende karjatamine lammastega, et kadakad ei kataks üle 2/3 pinnast, optimaalne karjatamiskoormus on kuni 0,7 lü/ha (pt 4.1.3.).

3. ALA VÄÄRTUSTE TUTVUSTAMINE JA KÜLASTUSKORRALDUS

Rahuste looduskaitseala on hästi juurdepääsetav ja maanteelt vaadeldav, kuid otsene külastushuvi sellele puudub. Hooldatud rannaniit kariloomadega on kena vaadata ja võib ka seetõttu inimestes huvi äratada. Hetkel kaitseala väärtusi ei tutvustata. Kaitseala olemasolule juhivad tähelepanu kolm maantee ääres olevat tähist ja üks tähis lautrikoha juurde viiva tee ääres.

Eraldi huvigrupp on linnuvaatlejad, kes külastavad ala kevadisel ja sügisesel lindude rändeperioodil. Linnuhuvilistele on hästi teada rannaniidu lääneosas Arima kinnistul paiknev endine NL piirivalve vaatetorn, mida oli hea linnuvaatlusteks kasutada. Kahjuks on torni olukord ja sellele juurdepääs kehv ning maaomaniku soovil selle edaspidist aktiivset kasutust ei planeerita.

- Visioon 30 aasta perspektiivis – Rahuste looduskaitseala teatakse kui head linnuvaatluskohta ning osa Saaremaa pärandkultuurmaastikest.
- Eesmärgid kaitsekorraldusperioodi lõpuks: kaitseala on tähistatud, alal viibijatele on kättesaadav teave kaitseala väärtuste kohta.

Eesmärkide saavutamiseks tuleb paigutada infotahvel Rahuste rannaniidu äärde vaatetorni juurde viia tee algusesse. Infotahvel peab muuhulgas soovitama mitte viibida pesitsusajal rannaniidul. Samuti andma teavet liikumiskiirangust Ooslamaal 1. aprillist 1. juulini ja Kriimi saarel kehtivast liikumiskeelust.

4. KAVANDATAVAD KAITSEKORRALDUSLIKUD TEGEVUSED JA EELARVE

4.1. TEGEVUSTE KIRJELDUS

4.1.1. RIIKLIK SEIRE

Looduskaitsealal teostatakse järgmiseid riikliku seire allprogramme: haudelinnustiku inventuur valitud elupaikades.

1. Hanede seire - valgepõsk-lagle kevadine lennuloendus (üle aasta), loendatakse ka teised veelinnud. Loenduste ajal on vajalik tähelepanu pöörata hanede liigilisele koosseisule ja võimalike väike-laukhanede esinemisele nii rannaniidul kui sellega piirnevatel põldudel.
2. Haudelinnustiku seire Rahuste rannaniidul sh niidurüdi püsiseire.

Riiklik seire on I prioriteedi tegevus.

4.1.2. RÖÖVLOOMADE TÕRJE

Ooslamaa saarel ning Rahuste rannaniidul pärsib lindude pesitsemisedukust väikekiskjate röövlus. Röövlust aitab piirata rebase- ja kährikujaht. Rannaniidul on selleks parim aeg pärast jääminekut ja enne pesitsushooaja algust. Kevadine jaht võimaldab vältida rebaste pesakondade teket rannaniidul ja selle vahetus läheduses. Kaitsealaga piirnevatel aladel on soovitatav väikekiskjate jahti intensiivistada. Väikekiskjate küttimise kohustus peab olema toodud Kaavi jahipiirkonna kasutusõiguse loas ühe jahipidamise tingimusena, kuna Ooslamaa saar ei kuulu antud jahipiirkonda, siis peab seal röövloomade jahti korraldama Keskkonnaamet.

Röövloomade tõrje on II prioriteedi tegevus.

4.1.3. POOL-LOODUSLIKE KOOSLUSTE HOOLDAMINE

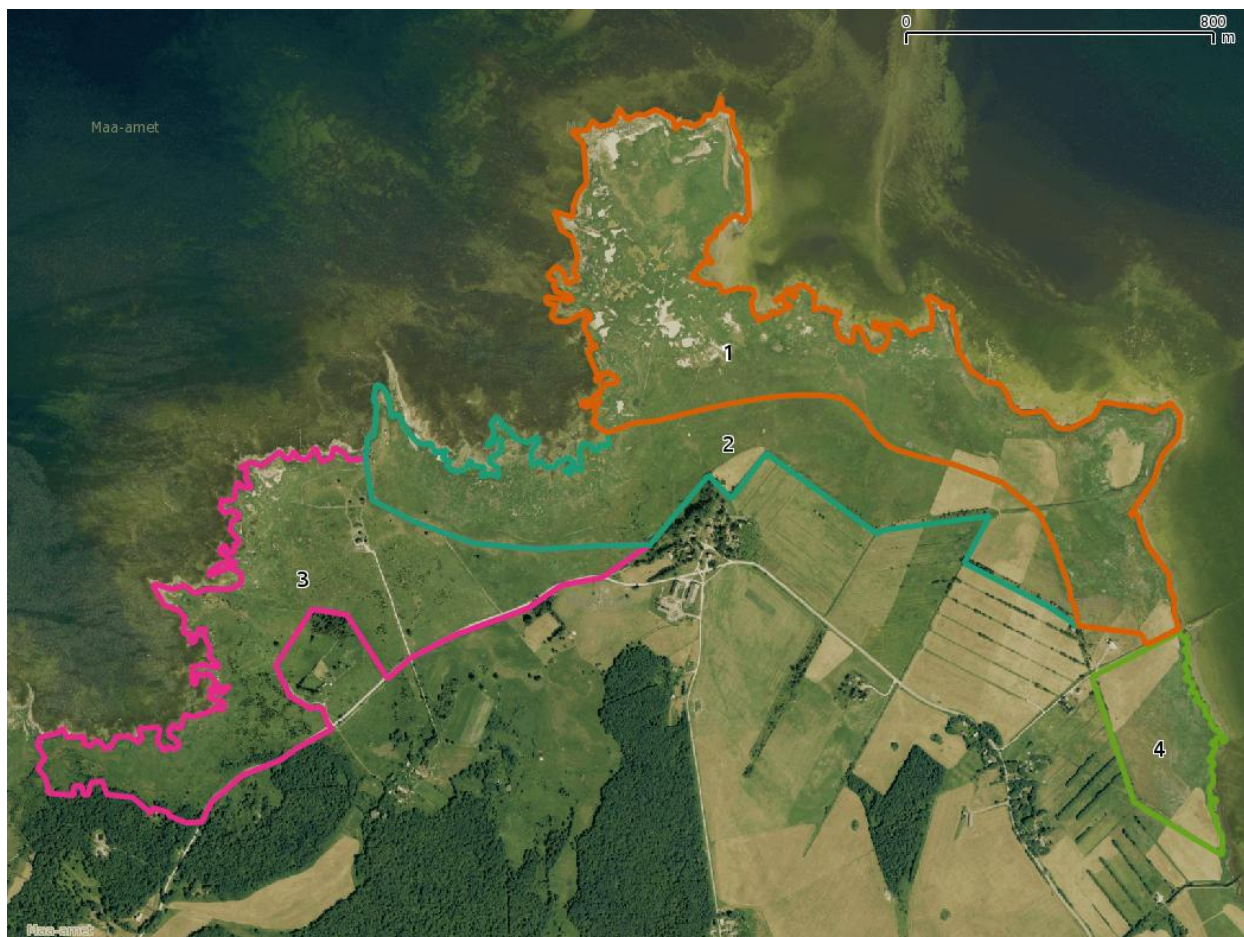
Looduskaitseala olulisemate väärtuste – linnustiku (pt 2.1.2.), taimestiku (pt 2.1.1.), rannaniidu (pt 2.2.) kaitseks on vajalik rannaniitu hooldada. Valdavalt tähendab see karjatamist vajalike loomkoormustega (lisa 4). Rahuste rannaniidu hooldamiseks maksti 2011. aastal PRIA poolt PLK hooldamise toetust kokku 123,2 ha peale. Sellest 110,7 ha karjatati ja 16,5 ha niideti (joonis 6). Maahooldajaid on kokku 8 füüsilist ja juriidilist isikut. Lisaks on 35,1 ha-le rannaniidust makstud pindalatoetust niitmise eest. Seega ühel või teisel viisil hooldatakse 98% rannaniidust. Kui karjatatav ala on aastatega laienenud, siis loomühikute arv on veel liiga väike. Niidurüdi

võtmealadel soovitatakse minimaalseks karjatamiskoormuseks 0,7-1 lü/ha. Sellest tulenevalt oleks kogu rannaniidule minimaalne vajalik loomühikute arv 115. Seega mahuks Rahuste rannaniidule vähemalt 770 pealine lambakari või 115 veist. Kaitsekorraldusperioodi lõpuks tuleb saavutada kogu rannaniidu hooldamine ettenähtud loomkoormustel. Vajalik on, et kogu rannaniidu hooldus ja selle toetamine toimuks kaitseala valitseja kooskõlastusel ühesuguste põhimõtete alusel ja lõpetatakse pindalatoetuse taotlemine/maksmine.

Kuna Rahuste rannaniit on niidurüdi (pt 2.1.2.) võtmeala, on selle hooldamiseks koostatud spetsiaalne alapõhine tegevuskava (lisa 5). Kavas antud üldnõuded rannaniidu hooldamiseks on järgmised:

1. Niidu majandamiseks on kõige sobilikumad veised. Veised, erinevalt hobustest ja lammastest, ei väldi tüma maapinda, mistõttu on nad suutelised roostikku sööma ka mudaaukudes ning rannikumeres. Lambad on sobilikud majandamiseks kõrgemaid-kuivemaid alasad, kus puudub roostumise oht.
2. Niitmine on võrreldes karjatamisega vähemsobiv. Selle käigus ei teki madalmurust rohustut ning mikroreljeefi madalamatel aladel (soonekohad jmt.) jääb rohustu kõrgeks, takistades kurvitsapoeegade toitumist.
3. Rannaniidu optimaalseks majandamiseks vajalik karjatamiskoormus on vähemalt üks loomühik hektari kohta (1 LÜ/ha) 1 vähemalt 130 päeva jooksul. Heas korras aladel peab karjatamine algama vähemalt maikuu lõpuks (vähemalt kaks nädalat peale rohukamara rohelisteks muutumist). Aladel, kus leidub roostikku vee piiril või laikudena karjamaal, peab karjatamine algama hiljemalt mai esimesel nädalal ehk ajal, mil pilliroo võrsed ei ole veel üle 30 sentimeetri kõrguseks kasvanud. Eelneval aastal rohustu ammendumiseni karjatatud aladel aladel piisab algselt 50% koormusest ja täiskoormusega võiks hakata karjatama juuni keskpaigast alates. Taastatavatel aladel, kus on roostiku ja rohustu kõrguse probleem, tuleb alustada koheselt täiskoormusega karjatamist!
4. Karjatamise efektiivsuse maksimeerimiseks on oluline venitada sügisel karjatamisperioodi võimalikult hilisele ajale. Sellega saavutatakse varakevadel rannaniidu madalmurusus, mis on hädavajalik varajastele pesitsejatele nagu niidurüdi ja kiivitaja. Lisaks lükkab see edasi kevadise karjatamisega alustamise aega, mis vähendab kariloomade poolset pesade tallamise ohtu. Tavalistel aastatel peaks karjatamine kestma püsivate öökülmade saabumiseni või kuni loomadele toitu jätkub. Optimaalselt on karjatamisperioodi lõppedes niidult ammendatud ka antud aasta toidutagavara.
5. Karjakoplid peavad vees ulatuma veepiiril kasvava roostiku taha, mis võimaldab veistel roostikku kogu ulatuses süüa ja hoida rannajoont roovabana.

Vastavalt tegevuskavale on rannaniit jagatud neljaks majandamisüksuseks (joonis 5):

Joonis 5. Rahuste rannaniidu majandamisüksused

Ala 1. Valdavalt heas seisukorras olev rannaniit. Vajalik on tagada optimaalne majandamiskoormus, milleks on vajalik 65 lü. Kuigi roostumise probleemi enamusel alast ei ole, tuleb paari kevade jooksul karjatada kõrgendatud koormusega ala kagunurka, pöörates erilist tähelepanu kraavi suudmes asuvale roostikule (pt 4.1.4.). Oluline on jälgida, et ala lõunaotsas kohati kasvavad kadakad ei hakkaks levima põhjapoole, mispuhul tuleb hakata neid piirama. Hetkel selle järele vajadust ei ole.

Ala 2. Alast on hetkel umbkaudu 7,5 hektarit niitmisega majandatud. See ei taga niidukurvitsalistele vajalike tingimuste teket, kuna niitmata on veepiir ja seal lokkab roostik. Niitmata aladel on vajalik alustada karjatamist, milleks on vajalik alal vähemalt 40 lü. Varakevadel (mai esimene pool) on vajalik kariloomadega pilliroo tõrjumise erimeetme kasutamine (pt 4.1.4.).

Ala 3. Alal otsene potentsiaal niidurüdi elupaigana puudub. Küll on oluline hoida antud ala avatuna (pt 4.1.4.) tagamaks teistele kaitsealustele liikidele vajalike elutingimuste säilimine.

Optimaalne oleks kogu ala karjatamine (koormusega 0,5 – 1 lü/ha) ning vajadusel ka kadakate hõrendamine (pt 4.1.4.) .

Ala 4. Alal otsene potentsiaal niidurüdi elupaigana puudub. Küll on oluline hoida antud ala avatuna, tagamaks teistele kaitsealustele liikidele vajalike elutingimuste säilimine. Kuna ala on rukkiräägu elupaigaks, siis on sobilikuks majandamismeetodiks võimalikult hilisele ajale lükatud niitmine.

Pool-looduslike koosluste hooldamine on I prioriteediga tegevus.

4.1.4. POOL-LOODUSLIKE KOOSLUSTE TAASTAMINE

Kuna Rahuste rannaniidul taastmistöödeks vajalikud erimeetmed on antud niidurüdi (pt 2.1.2.) alapõhises tegevuskavas (lisa 5) järgmisena:

1. Roostiku tõrje karjatamisega.

Rannajoonel, aga ka mujal vohava roostiku tõrjeks efektiivseimaks meetodiks on kevadel võimalikult vara kõrgendatud koormusega karjatama asumine. Karjatamine peab algama enne, kui pilliroog lehe lahti keerab ja roheliseks muutub. Pilliroo lehe lahtikeeramine hakkab, kui roovõrsete kõrgus on saavutanud 30-40 sentimeetrit. Varajane karjatamise alustamine kurnab pilliroogu ning võimaldab paari aastaga antud kohas roostikust vabaneda. Lisaks rootõrjumisele on kevadine roheline pilliroog ka kariloomadele toitainerikas väärtuslik sööt. Kõrgendatud koormuse tagamiseks tuleb suuremate karjakopliite sees olevate suuremate roostike ümber luua eraldi väiksemad karjakoplid, kus vähemalt maikuu jooksul peetakse veiseid suurendatud koormusega (2 LÜ/ha).

2. Pilliroomassiivide fragmenteerimine.

Kuigi veised ei pelga hõredat roostikku, siis tihedatesse roomassiividesse sisenevad nad vastumeelselt. Seepärast on vajalik niiduala taastamisel suuremad roomassiivid (üle 5 hektari) fragmenteerida loomadele sobilike käiguradadega. Käigurajad on vähemalt kahe (parem nelja) meetri laiused roostikku niidetud või purustatud tunnelid, kus loomad saavad vabalt liikuda ning alustada roostiku söömist massiivide seest. Käiguradade tegemiseks on optimaalne aeg augustis, mil roolinnud on reeglina juba pesitsemise lõpetanud. Samas on see periood reeglina suhteliselt kuiv.

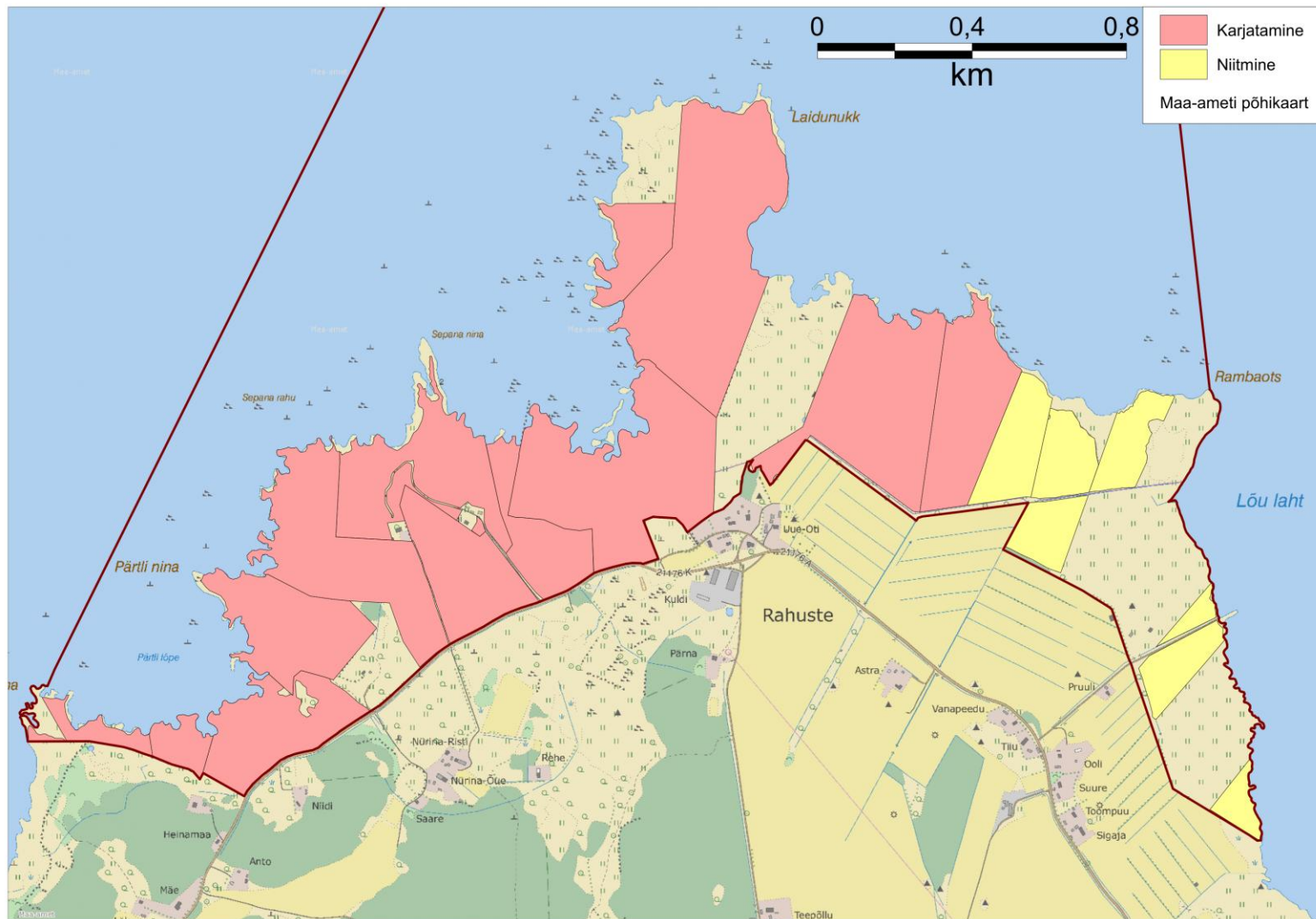
3. Puude-põõsaste raie

Puittaimede väljaraieks on optimaalseim aeg suve teine pool (eelistatult august). Siis on toitained veel tüvedes, millede eemaldamine kurnab kõige efektiivsemalt juure- ja kannuvõsusid andvaid liike (näit. sanglepp). Samuti võimaldab see maksimaalselt maapinna lähedalt raiuda, mis on võimatu talvise raie korral. Negatiivseks küljeks on pinnase kahjustamise oht, mistõttu tuleb antud töö tegemisel vältida rasketehnika kasutamist. Puud-põõsad tuleb saagida võimalikult maapinna lähedalt, vähendamaks kannuvõsude teket. Raiutud materjal tuleb eelistatult niidult

eemaldada. Kui see ei ole võimalik või on liiga kulukas, siis võib materjali kohapeal põletada võimalikult vähestes lõketes. Eelistatult võiks materjali suvel kuhjadesse paigutada ning põletamine teha talvel külmunud pinnasega.

Taastamist vajab kaitseala lääneosas olev 2,5 ha suurune kadastik. Kadastik on muutunud liiga tihedaks ja vajab harvendamist, millele peab järgnema karjatamine. Kadakad ei tohi katta üle 2/3 pinnast, optimaalne karjatamiskoormus on kuni 0,7 lü/ha.

Pool-looduslike koosluste taastamine on I prioriteediga tegevus.

Joonis 6. Hooldatavad alad Rahuste rannaniidul 2011. aastal (andmed: KA)

4.1.5. TÄHISTE JA INFOTAHVLITE PAIGALDAMINE

Kaitseala on tähistatud neljas kohas, mida võib pidada piisavaks. Tähiseid tuleb vajadusel uuendada.

Infotahvlid praegu puuduvad. Infotahvel tuleb paigutada Rahuste rannaniidu äärde vaatetorni juurde viia tee algusesse. Infotahvel peab muuhulgas soovitama mitte viibida pesitsusajal rannaniidul. Samuti andma teavet liikumispiirangust Ooslamaal 1. aprillist 1. juulini ja Kriimi saarel kehtivast liikumiskeelust. Infotahvli sisu tuleb kooskõlastada Keskkonnaametiga.

Tähistamine ja infotahvli paigaldamine vaatetorni juurde viiva tee algusesse on II prioriteedi tegevus.

4.1.6. KAITSTAVATE ALADE LIITMINE

Pikemas perspektiivis tuleb kaaluda Kaugatoma-Lõu hoiuala, Kaugatoma-Lõu maastikukaitseala ja Rahuste looduskaitseala liitmist sellisena, et Kaugatoma-Lõu loodusala piires oleks üks siseriiklik kaitseala. Kõikide nimetatud alade peamiseks kaitseväärtuseks on pool-looduslikud kooslused, kuid kaitsevorm on erinev. Nii kaitseala valitsejale kui ka maaomanikele ja –hooldajatele on lihtsam ja arusaadavam, kui tegemist on ühe kaitsevormi ja -režiimiga alaga. Samuti tõstab see kaitseväärtust. Sobiv kaitsevorm oleks looduskaitseala.

Kaitseala laiendamine on III prioriteedi tegevus.

4.1.7. KAITSE-EESMÄRKIDE MUUTMINE

1. Kaitsealal on Ooslamaa ja Kriimi saared, mis kuuluvad väikesaarte ning laidude (1620) elupaigatüüpi, kuid kaitse-eeskirjas (lisa 1) nimetud kaitse-eesmärkide hulgast nimetatud elupaigatüüp puudub. Sellest tulenevalt tuleb looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka lisada elupaigatüüp väikesaared ning laiud (1620).
2. Seoses niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) kaitsekategooria muutumisega II kategooriast I kategooriasse, tuleb vastavalt muuta kaitse-eeskirja § 1 lg 1 p1 sõnastust.
3. Looduskaitsealal on rand-soodahein (*Suaeda maritima*), mis on levinud üle kogu rannaniidu kokku 94,6 ha ulatuses. Rand-soodahein on tüüpiline rannaniitude liik, mis annab tunnistust rannaniidu soodsast seisundist. Antud kavaga tehakse ettepanek rand-soodahein lisada kaitseala kaitse-eesmärkide hulka.
4. Looduskaitsealal pesitsevad II kaitsekategooria linnuliigid nagu naaskelnokk (*Recurvirostra avosetta*, maksimaalselt 5% Eesti asurkonnast), soopart (*Anas acuta*, 4% Eesti asurkonnast) ja kivirullija (*Arenaria interpres*, 2% Eesti asurkonnast). Tuginedes nendele näitajatele tehakse antud kavaga ettepanek lisada naaskelnokk, soopart ja kivirullija Rahuste looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka.

Kaitse-eesmärkide muutmine on III prioriteedi tegevus.

4.1.8. JÄRELEVALVE JA LOODUSKAITSEALA OLUKORRA JÄLGIMINE

Järelevalve on vajalik võimaliku ebaseadusliku tegevuse tagajärjel tekkivate negatiivsete mõjude vältimiseks. Järelevalvet teostatakse Keskkonnainspeksiooni poolt plaanilistel reididel või vastavalt väljakutsetele.

Looduskaitseala olukorra jälgimine tähendab perioodilist paikvaatlust kaitseala valitseja või RMK poolt. Kontrollida tuleb looduskaitseala tähiste ja infotahvli olemasolu. Samuti on vajalik kontrollida loomkoormustest kinnipidamist pool-looduslike koosluste hooldamisel. Ühtviisi halb võib olla nii üle- kui alakarjatamine. Samuti on vajalik kontrollida kaitsekorra täitmist Kriimi loodusreservaadis.

Järelevalve ja ala olukorra jälgimine on I prioriteedi tegevused.

4.1.9. KRIIMI JA OOSLAMAA LINNUSTIKU TULEMUSSEIRE

Rahuste LKA asub rahvusvaheliselt tähtsal linnualal Lõu laht, seetõttu on vajalik korraldada Kriimi ja Ooslamaa saartel linnustiku tulemusseiret. Selleks tuleb Ooslamaa ja Kriimi saar liita meresaarte haudelinnustiku seirega ehk riikliku seirega. Seiret tuleb teha 3-aastase intervalliga.

Tulemusseire kuulub I prioriteeti.

4.1.10. MEREELUPAIGATÜÜPIDE INVENTUUR

Rahuste looduskaitsealast moodustab 506,1 ha ehk 73% mereala, kuid mereelupaigatüüpe ei ole sellel inventeeritud ega nimetatud ka kaitseala kaitse-eesmärkide hulgas. Samas on Kaugatoma-Lõu loodusala kaitse-eesmärkide hulgas elupaigatüübid liivased ja mudased pagurannad (1140), laiad madalad lahed (1160) ja karid (1170), mida suure tõenäosusega kaitseala merealal esineb. Selle kindlaks tegemiseks on vajalik viia läbi mereelupaigatüüpide inventuur.

Inventuur on II prioriteedi tegevus.

4.2. EELARVE

Eelarve tabelisse 7 on koondatud eelnevate analüüsidenä esitatud tööd, mis on täitmiseks käesoleva kaitsekorralduskavaga ettenähtud perioodi jooksul. Tegevustekaart on toodud lisa 7.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

Tabel 7. Eelarve

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Priori- teet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Kokku
Sadades eurodes															
Inventuurid, seired, uuringud															
4.1.1.	Hanede seire	Riiklik seire	KA	I	X			X			X			X	X
4.1.1.	Haudelinnustiku seire valitud elupaikades	Riiklik seire	KA	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.1.9.	Linnustiku tulemusseire Kriimi ja Ooslamaa saartel	Tulemusseire	KA	I	X			X			X			X	X
4.1.10.	Mereelupaigatüüpide inventuur	Inventuur	KA	II		50									50
Hooldus, taastamine ja ohjamine															
4.1.2.	Röövloomade tõrje	Probleemliigi tõrje	KA/Kaavi jahipiirkonna kasutaja	II											
4.1.3.	Niidurüdi alapõhise tegevuskava elluviimine	Liigi elupaiga hooldustöö	KA	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
4.1.3.	Rannaniidu (1630*) hooldus (164,6 ha)	Koosluse hooldustöö	KA	I	306	306	306	306	306	306	306	306	306	306	3060
4.1.4.	Kadastiku (5130) taastamine (2,5 ha)	Koosluse taastamistöö	KA	I	6	6	6								18
4.1.3.	Kadastiku (5130) hooldamine (2,5 ha/a)	Koosluse hooldustöö	KA	I				5	5	5	5	5	5	5	35
Taristu, tehnika ja loomad															
4.1.5.	Kaitseala tähiste hooldamine (4tk)	Kaitsealuste objektide tähistamine	RMK	II	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10
4.1.5.	Infotahvli paigaldamine	Infotahvli rajamine	Huvilised	II		10									10
4.1.5.	Infotahvli hooldamine	Infotahvli hooldamine	Huvilised	II			0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	4
Kavad, eeskirjad															

Jrk	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Priori- teet	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Kokku
	KKK tulemuslikkuse vahehindamine	Tegevuskava	KA	II					X						X
	KKK uuendamine	Tegevuskava	KA	II										16	16
4.1.6.	Kaitstavate alade liitmine	Kaitsekorra muutmine	KA	III									X		X
4.1.7.	Kaitse-eesmärkide muutmine	Kaitsekorra muutmine	KA	III									X		X

x- täiendavaid eelarvelisi vahendeid ei planeerita

5. KAITSEKORRALDUSE TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Kaitsekorralduse tulemuslikkust hinnatakse läbiviidud riikliku seire ja tulemusseire alusel. Tulemuslikkuse hindamisel saadav teave on aluseks järgmise kaitsekorraldusliku perioodi tegevuste planeerimisel.

Elupaigatüüpide puhul on tulemuslikkuse hindamisel indikaatoriks soodsas seisundis oleva elupaigatüübi pindala. Kriteeriumiks on 2001. a inventuuriga määratud pindala.

Kaitstavate linnuliikide puhul on indikaator rändavate ja pesitsevate lindude arv. Kriteeriumiks on viimaste loenduste tulemused.

Tabel 8. Indikaatorid kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.1.2.	Valgepõsk-lagle (<i>Branta leucopsis</i>)	Isendite arv	6000	Valgepõsk-lagle peatuspaik on soodsas seisundis.	
2.1.2.	Randtiir (<i>Sterna paradisaea</i>)	Paaride arv	187	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Räusk (<i>Hydroprogne caspia</i>)	Paaride arv	21	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Liivatüll (<i>Charadrius hiaticula</i>),	Paaride arv	15	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Tõmmukajakas (<i>Larus fuscus</i>)	Paaride arv	4	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Punajalg-tilder (<i>Tringa totanus</i>)	Paaride arv	24	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Naaskelnokk (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	Paaride arv	8	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Soopart (<i>Anas acuta</i>)	Paaride arv	2	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
2.1.2.	Kivirullija (<i>Arenaria interpres</i>)	Paaride arv	2	Elupaikade säilitamine soodsas seisundis.	
2.1.2.	Väikekoskel (<i>Mergellus albellus</i>)	Soodsa peatuspaiga olemasolu; arvukus	30	Väikekoskla peatuspaikade säilimine	Väikekoskla talvitumine sõltub jääoludest, külmadel talvedel puuduvad talvitumiseks sobilikud avatud veealad
2.1.2.	Niidurüdi (<i>Calidris alpina schinzi</i>)	Soodsa pesitsuspaiga olemasolu; pesitsevate paaride arv	Vähemalt 5 niidurüdi territooriumi	Niidurüdi elupaikade säilimine ja paranemine	
2.2.1.	Rannaniidud (1630*)	Elupaigatüübi pindala	Vähemalt 164 ha	Rannaniidu väga hea (A) esinduslikkuse säilitamine 162 ha ulatuses. Hoolduses on vähemalt 164 ha rannaniite.	
2.2.2.	Väikesaared ning laiud (1620)	Elupaigatüübi pindala	10 ha	Väikesaarte ning laidude säilimine 10 ha ulatuses.	Pindala võib muutuda looduslike protsesside tulemusena.
2.2.3.	Kadastikud (5130)	Elupaigatüübi pindala	2,5 ha	Kadastiku esinduslikkuse säilitamine arvestataval (C) tasemel 2,5 ha ulatuses.	

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
				Hoolduses või taastamisel on 2,5 ha kadastikke.	

KASUTATUD KIRJANDUS

Erit, M., Kuresoo, A., Luigujõe, L. ja Pehlak, H. 2008. Niidurüdi *Calidris alpina schinzii* kaitse tegevuskava 2009–2013

Leito, A. (koostaja) 2008. Hanede seire 2008.a. aruanne. EPMÜ Põllumajandus- ja Keskkonnainstituut

Leito, A. (koostaja) 2011. Hanede seire 2011.a. aruanne. EPMÜ Põllumajandus- ja Keskkonnainstituut

Luhamaa, H., Volke, V. (koostajad) 2012. Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) alapõhine tegevuskava. Rahuste rannaniit. MTÜ Läänemaa Linnuklubi. OÜ Naturewalk.

Põllumajandusministri 8. märtsi 2010. a määrus nr 19. Pool-loodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013 (RTL 2010, 11, 199).

LISAD

LISA 1. RAHUSTE LOODUSKAITSEALA KAITSE-EESKIRI. VABARIIGI VALITSUSE MÄÄRUS 11.01.2007 NR 11

Määrus kehtestatakse «[Looduskaitseaduse](#)» § 10 lõike 1 alusel.

1. peatükk ÜLDSÄTTED

§ 1. Rahuste looduskaitseala kaitse-eesmärk

(1) Rahuste looduskaitseala² (edaspidi *kaitseala*) kaitse-eesmärk on:

1) nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta I lisas nimetatud liikide, kes on ühtlasi II kategooria kaitsealused liigid, valgepõsk-lagle (*Branta leucopsis*) ja randtiiru (*Sterna paradisaea*), kes on ühtlasi III kategooria kaitsealused liigid; II kategooria kaitsealuse liigi, III kategooria kaitsealuste liikide liivatülli (*Charadrius hiaticula*) ja punajalg-tildri (*Tringa totanus*) ning rändlinnuliikide kaitse;

2) nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta I lisas nimetatud elupaigatüübi – rannaniidu (1630*)³ kaitse.

(2) Kaitseala maa- ja veeala jaguneb vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele üheks loodusreservaadiks, kaheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks.

(3) Kaitsealal tuleb arvestada «Looduskaitseaduses» sätestatud piiranguid käesolevas määruses sätestatud erisustega.

(4) «Rahvusvahelise tähtsusega märgalade, eriti veelindude elupaikade konventsiooni» artikli 2 lõike 1 kohaselt on Rahuste looduskaitseala rahvusvahelise tähtsusega märgala (Ramsari ala).

§ 2. Kaitseala asukoht

(1) Kaitseala asub Saare maakonnas Salme vallas Rahuste külas.

(2) Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on esitatud kaardil määruse lisas⁴.

§ 3. Kaitseala valitseja

Kaitseala valitseja on Keskkonnaamet.

2. peatükk KAITSEKORRA ÜLDPÕHIMÕTTED

§ 4. Lubatud tegevus

(1) Inimestel on lubatud viibida, püüda kala, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, välja arvatud loodusreservaadis ja käesoleva määrusega sätestatud ajal Ooslamaa sihtkaitsevööndis.

(2) Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal viibimine on lubatud, arvestades «Asjaõigusseaduses» ja «Looduskaitseaduses» sätestatud.

(3) Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud linnujaht.

(4) Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul.

(5) Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohas. Telkimine ja lõkke tegemine õuemaal on lubatud omaniku loal.

(6) Kaitseala teedel on lubatud sõidukiga sõitmine. Maastikusõidukiga sõitmine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine kaitseala valitseja nõusolekuta on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, käesoleva kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel, sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses ning piiranguvööndis liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ja maatulundusmaal metsamajandustöödel või põllumajandustöödel.

(7) Kaitseala vetel on lubatud mootoriga ujuvvahendiga sõitmine. Mootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemisega seotud tööde tegemisel ning sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

§ 5. Keelatud tegevus

Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud:

- 1) muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet;
- 2) koostada maakorralduskava ja teostada maakorraldustoiminguid;
- 3) väljastada metsamajandamiskava;
- 4) kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut;
- 5) anda nõusolekut väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;

- 6) anda projekteerimistingimusi;
- 7) anda ehitusluba.

§ 6. Kaitsealal vajalik tegevus

Kaitseala sihtkaitsevööndites ja piiranguvööndis on pool-looduslike koosluste esinemisaladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine.

§ 7. Tegevuse kooskõlastamine

(1) Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.

(2) Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt «Haldusmenetluse seadusele» õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

(3) Keskkonnaministeeriumil või Keskkonnaametil on keskkonnamõju hindamise järelevalvajana õigus määrata kaitseala kaitseks keskkonnanõudeid, kui kavandatav tegevus võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või seisundit.
[RT I 2009, 7, 48 - jõust. 01.02.2009]

3. peatükk LOODUSRESERVAAT

§ 8. Loodusreservaadi määratlus

(1) Loodusreservaat on kaitseala otsesest inimtegevusest puutumata maa- ja veeala, kus tagatakse looduslike koosluste säilimine ja kujunemine üksnes loodusliku protsessina.

(2) Kaitsealal on Kriimi loodusreservaat.

§ 9. Loodusreservaadi kaitse-eesmärk

Loodusreservaadi kaitse-eesmärk on ökosüsteemide arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina.

§ 10. Keelatud tegevus

Loodusreservaadis on keelatud igasugune inimtegevus, sealhulgas inimeste loodusreservaadis viibimine, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, loodusobjekti valitsemise eesmärgil ja kaitseala valitseja nõusolekul teadustegevuse ning loodusobjekti seisundi jälgimise ja hindamise eesmärgil.

4. peatükk SIHTKAITSEVÖÖND

§ 11. Sihtkaitsevööndi määratlus

(1) Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks.

(2) Kaitsealal on kaks sihtkaitsevööndit:

1) Ooslamaa sihtkaitsevöönd;

2) Rahuste sihtkaitsevöönd.

§ 12. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk

Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on kaitstavate liikide elupaikade säilitamine ja poollooduslike koosluste taastamine vastavalt kaitse-eesmärgile.

§ 13. Lubatud tegevus

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud:

1) poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks ning kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus;

2) olemasoleva tee ja ehitiste hooldustööd;

3) koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures metsakoosluse kujundamisel on kaitseala valitsejal õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse osas;

4) olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd;

5) pilliroo ja adru varumine.

§ 14. Keelatud tegevus

Sihtkaitsevööndis on keelatud:

1) majandustegevus;

2) loodusvarade kasutamine;

3) uute ehitiste püstitamine, välja arvatud Rahuste sihtkaitsevööndis ajutiste ehitiste püstitamine kaitsealal karjatatavate loomade või kaitseala tarbeks;

4) inimeste viibimine Ooslamaa sihtkaitsevööndis 1. aprillist 1. juulini, välja arvatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemisega seotud töödel ja kaitseala valitseja nõusolekul teostatavas teadustegevuses.

5. peatükk PIIRANGUVÖÖND

§ 15. Piiranguvööndi määratlus

- (1) Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse.
- (2) Kaitsealal on Arima piiranguvöönd.

§ 16. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk

Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on pool-loodusliku koosluse, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

§ 17. Lubatud tegevus

Piiranguvööndis on lubatud:

- 1) majandustegevus;
- 2) ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, arvestades § 5 punktides 4–7 sätestatut.

§ 18. Keelatud tegevus

Piiranguvööndis on keelatud:

- 1) puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine;
- 2) maavara kaevandamine;
- 3) veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine ning uute veekogude rajamine;
- 4) uue maaparandussüsteemi rajamine;
- 5) biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine looduslikul rohumaal;
- 6) puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel;
- 7) uuendusraie, välja arvatud turberaie, kusjuures tuleb säilitada koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus.

¹Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; C 241, 29.08.1994, lk 175; L 305, 8.11.1997, lk 42–65; L 236, 23.09.2003, lk 667–702; L 284, 31.10.2003, lk 1–53) ja nõukogu direktiiv 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (EÜT L 103, 25.04.1979, lk 1–18; L 291, 19.11.1979, lk 111; L 319, 7.11.1981, lk 3–15; L 233, 30.08.1985, lk 33–41; L 302, 15.11.1985, lk 218; L 100, 16.04.1986, lk 22–25; L 115, 8.05.1991, lk 41–55; L 164, 30.06.1994, lk 9–14; C 241, 29.08.1994, lk 175; L 223, 13.08.1997, lk 9–17; L 236, 23.09.2003, lk 667–702).

²Rahuste looduskaitseala on moodustatud Kingissepa Rajooni TSN Täitevkomitee 3. aprilli 1965. a otsusega nr 32 «Looduse kaitsest Kingissepa rajoonis» kaitse alla võetud Ooslamaa linnustiku keeluala baasil. Tulenevalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615-k

«Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri» lisa 1 punkti 1 alapunktist 27 hõlmab kaitseala Lõu lahe linnuala ja punkti 2 alapunktist 89 Kaugatoma-Lõo loodusala, kus tegevuse kavandamisel tuleb hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivaid erisusi.

³Sulgudes on kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtis elupaigatüüp.

⁴Kaitseala välispiir ja vööndite piirid on märgitud määruse lisas esitatud kaardil Eesti põhikaardi (möötkava 1:10 000) alusel, kasutades maakatastri andmeid seisuga juuni 2004. a. Ala kaardiga saab tutvuda Keskkonnaametis, Keskkonnaministeeriumis, keskkonnaregistris ning

LISA 2. VÄÄRTUSTE KOONDTABEL

Jrk	Väärtus	Kaitse-eesmärk	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused
	2.1. Elustik				
2.1.2.	Rahuste rannaniidul peatuvad ja pesitsevad linnud	Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on rändavate linnuliikide peatuspaikade ja pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine soodsas seisundis. Valgepõsk-lagle peatuvate isendite arv on vähemalt 6000, liivatülli pesitsevate paaride arv on vähemalt 15, punajalg-tildri pesitsevate paaride arv on vähemalt 24, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 3 ja soopardi pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.	Rannaniidu ebapiisav hooldus. Röövlus väikekiskjate poolt.	Rannaniidu kvaliteetne hooldamine. Röövloomade tõrje.	Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on rändavate linnuliikide peatuspaikade säilimine ja pesitsevate linnuliikide elupaikade säilimine soodsas seisundis. Valgepõsk-lagle peatuvate isendite arv on vähemalt 6000, liivatülli pesitsevate paaride arv on vähemalt 15, punajalg-tildri pesitsevate paaride arv on vähemalt 24, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 3 ja soopardi pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.

2.1.2.	Ooslamaal ja Kriimi saarel pesitsevad linnud ning Lõu lähel talvituv väikekoskel	Pikaajaline (30 aasta) kaitse-eesmärk on saartel pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine negatiivse inimõjuta ja Lõu lähel talvituva väikekoskla peatuspaiga soodne seisund ning jäävabadel aastatel on peatuvate lindude arvukus keskmiselt 30 isendit. Randtiiru pesitsevate paaride arv on vähemalt 187, räusktiiru e räusa pesitsevate paaride arv on vähemalt 21, tõmmukajaka pesitsevate paaride arv on vähemalt 4, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 5 ja kivirullija pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.	Röövlus väikekiskjate poolt.	Röövloomade tõrje.	Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk on saartel pesitsevate linnuliikide elupaikade säilitamine negatiivse inimõjuta ja Lõu lähel talvituva väikekoskla peatuspaiga soodne seisund ning jäävabadel aastatel on peatuvate lindude arvukus keskmiselt 30 isendit. Randtiiru pesitsevate paaride arv on vähemalt 187, räusktiiru e räusa pesitsevate paaride arv on vähemalt 21, tõmmukajaka pesitsevate paaride arv on vähemalt 4, naaskelnoka pesitsevate paaride arv on vähemalt 5 ja kivirullija pesitsevate paaride arv on vähemalt 2.
--------	--	---	------------------------------	--------------------	--

2.1.2.	Niidurüdi	Niidurüdi elupaikade säilimine ja kvaliteedi paranemine (vähemalt 5 territooriumit).	Rannaniitude ebapiisav hooldus.	Niidurüdi pesitsusaladeks olevatel rannaniitudel piisava karjatamiskoormuse ja avatuse tagamine.	Niidurüdi elupaikade säilimine ja kvaliteedi paranemine (vähemalt 5 territooriumit).
			Röövlus väikekiskjate poolt.	Röövloomade tõrje.	
2.2. Kooslused					
2.2.1.	Rannaniidud (1630)	Rannaniidu väga hea (A) esinduslikkuse säilitamine 162 ha ulatuses. Hoolduses on vähemalt 164 ha rannaniite.	Ebapiisav või ebakvaliteetne hooldus.	Karjatamine veiste ja lammastega (vähemalt 0,7 lü/ha).	Rannaniidu väga hea (A) esinduslikkuse saavutamine 164 ha ulatuses. Hoolduses on vähemalt 164 ha rannaniite.
			Niiskusrežiimi muutmine nt kraavide ja suudmete süvendamisel või teede rajamisel.	Võimalikele veerežiimi muutvatele tegevustele peab eelnema keskkonnamõju (eel)hindamine, millega tehakse kindlaks võimalik mõju rannaniitude seisundile.	
2.2.2.	Väikesaared ning laiud (1620)	Väikesaarte ning laidude säilimine vähemalt 10 ha ulatuses. Pindala võib muutuda looduslike	-	-	Väikesaarte ning laidude säilimine vähemalt 10 ha ulatuses. Pindala võib muutuda looduslike protsesside

		protsesside tulemusena.			tulemusena.
2.2.3.	Kadastikud (5130)	Kadastiku esinduslikkuse säilitamine arvestataval (C) tasemel 2,5 ha ulatuses. Hoolduses või taastamisel on 2,5 ha kadastikke.	Hoolduse puudumine, mistõttu kadastik muutub liiga tihedaks.	Harvendamine ja karjatamine (hooldus). Kadastike säilitamiseks on otstarbekaim nende karjatamine lammastega, et kadakad ei kataks üle 2/3 pinnast, optimaalne karjatamiskoormus on kuni 0,7 lü/ha.	Kadastiku esinduslikkuse saavutamine tasemeni hea (B) ja säilitamine pool-looduslike kooslusena 2,5 ha ulatuses. Hoolduses on 2,5 ha kadastikke.

KESKKONNAAMET

RAHUSTE LOODUSKAITSEALA

(osa Kaugatoma-Lõu loodus- ja linnualast)

kaitsekorralduskava avalikkuse kaasamise koosolek

Keskkonnaamet teatab, et on algatanud Rahuste looduskaitseala (osa Kaugatoma-Lõu loodus- ja linnualast) kaitsekorralduskava koostamise. Kaitsekorralduskavaga kirjeldatakse ala eesmärgiks olevaid loodusväärtusi, nende mõjutegurid ja kaitsemeetmed ning koostatakse tegevuste tabel, kus vajalikud tegevused on määratletud koos tõenäolise läbiviimise ajaga ning maksumusega. Kaitsekorralduskava koostaja on Consultare OÜ.

Kaitsekorralduskava koostamisprotsessi raames toimub avalikkuse kaasamise koosolek:
4. juulil 2012 kell 11.00 Salme vallamajas.

Kohale on oodatud maaomanikud, kohalikud elanikud, ettevõtjad ja teised asjast huvitatud.

Info:

Consultare OÜ – Marii Aksiim, marii@consultare.ee, tel 53 098 425.

Keskkonnaamet – Gunnar Raun, Gunnar.Raun@keskkonnaamet.ee, tel 55 698 339.

LISA 4. LOOMÜHIKUTE ARVESTAMINE JA POOL-LOODUSLIKE KOOSLUSTE HOOLDAMISEKS VAJALIKUD LOOMÜHIKUD

Vastavalt Põllumajandusministri 8. märtsi 2010. a määrusele nr 19. Pool-loodusliku koosluse hooldamise toetuse saamise nõuded, toetuse taotlemise ja taotluse menetlemise täpsem kord aastateks 2007–2013

Loomühikute arvestamine		
Loom	Vanus	Loomühikuid (lü)
veis	> 24 kuud	1
veis	6-24 kuud	0,6
veis	< 6 kuud	0,2
hobune (sh mära koos varsaga)	> 6 kuud	0,7
lammas ja kits (sh utt koos talledega)	> 12 kuud	0,15
Pool-looduslike koosluste hooldamiseks vajalikud loomkoormused		
Kooslus	Tegevus	Vajalik loomkoormus (lü/ha)
lamminiit, loopealne, sooniit, kadastik	karjatamine	0,2-1,0
rannaniit	karjatamine	0,4–1,3

**MTÜ Läänemaa Linnuklubi
OÜ Naturewalk**

Niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) alapõhine tegevuskava Rahuste rannaniit

**Koostajad:
Heikki Luhamaa
Veljo Volke**

2012

1. Sissejuhatus

Hoolduskava on koostatud Saare maakonnas asuva Rahuste rannaniidukompleksi jaoks. Eesmärgiks on anda tingimused ja nõuded, mille täitmisel muutuks rannaniidu seisund soodsaks I kaitsekategooria liigi niidurüdi (*Calidris alpina schinzii*) jaoks. Kava koostamisel on arvesse võetud teiste antud alal esinevate või potentsiaalselt esineda võivate niiduliikide elupaigavajadusi, tagamaks maksimaalse positiivse tulemuse kogu ala jaoks.

Tegevuskava valmis Keskkonnaameti tellimusel MTÜ Läänemaa linnuklubi ning OÜ Naturewalk koostöös projekti „Niidurüdi tegevuskava täitmine“ raames.

2. Niidu kirjeldus.

Rahuste rannaniit paikneb Rahuste looduskaitsealal ning Lindimetsa hoiualal. Niidurüdi jaoks olulise niiduala kogupindala on 167 hektarit.

Niidurüdi on seiratud Rahuste rannaniidul alates 2007 aastast. Selle aja jooksul on loendatud territooriumite arv olnud järgmine: 1999 – 9, 2000 – 8, 2001 – 6, 2002 – 8, 2003 – 9, 2004 – 3, 2005 – 4, 2006 – 5, 2007 – 6, 2008 – 1, 2009 – 3, 2010 – 6 ja 2011 – 4 territooriumit.

Lisaks niidurüdile omab niit tähtsust veel mustsaba-vigle, kivirullija, naaskelnoka, suurkoovitaja, punajalg-tildri, liivatüllil ja väiketiiru jaoks.

Niiduala majandamine varieerub. Niidurüdile kõige olulisem ala langeb kokku ka paremini majandatud aladega. Samas on mitmed alad, mis potentsiaalselt on niidukurvitsaliste jaoks sobivad, kuid mille seisund on halb majandamise puudumise tõttu. Riikliku seire käigus on Rahuste niidukompleksil fikseeritud järgmine kariloomade arvukus (juuni alguse seisuga):

2009. a. ca 280 lammast, 45 veist, mis annab summaarseks karjatamiskoormuseks 0,6 LÜ/ha.

2010. a. 150 lammast (veised pidavat toodama peale 10.06), mis annab summaarseks karjatamiskoormuseks 0,18 LÜ/ha.

Tegevuskavad optimeerimiseks on niiduala jagatud väiksemateks aladeks (vt. joonis 1):

Ala 1. Pindala 67,6 ha. Niidurüdi võtmeala, mis katab pea kõiki niidurüdi territooriume, mis on teada viimasest kümnendist. Niiduosa on valdavalt hästi või rahuldavalt hooldatud. Ala idaservas jookseb alast läbi kuivenduskraav, mille suudmes asub ligi 1 hektari suurune roostik, mis on vajalik

tõrjuda, kuna asub otse niidurüdile sobiliku ala juures.

Ala 2. Pindala 41,2 ha. Niidurüdi ja teiste niidukurvitsaliste jaoks potentsiaalselt sobiliku rannavööndiga ala. Samuti oluline ala 1 puhvrina avatud maastikuna. Hetkel kannatab osati alamajandamise all. Osaliselt toimuv niitmine ei taga sobilike tingimuste olemasolu niidul.

Ala 3. Pindala 47,3 ha. Niidurüdi jaoks väikese potentsiaaliga, kuna valdavalt kõrge ja kuiv loopealne. Vaid ranniku lähedal kitsa vööndina saliinset rannaniitud. Viimastel kümnenditel liigi territooriumeid teada ei ole. Suuremas osas halvasti majandatud või suisa majandamata. Niidukurvitsaliste jaoks olulisus väike.

Ala 4. Pindala 10,9 ha. Ala niidurüdi jaoks erilist potentsiaali ei oma. Potentsiaalselt võiks liik tulla ala kaguserva, mida hetkel takistab siin leviv roostik. Vajalik säilitada avatud niiduelupaik ala 2 potentsiaali realiseerumiseks ning kõrvaldada rannajoonelt roostik, laiendamaks avatud elupaika.

3. Niidurüdi

Niidurüdi on väga kitsa elupaiganõudlusega liik. Ta vajab väga madala taimestikuga (< 10 sentimeetri) märga niitu. Ta sõltub hästi väljaarenenud niidustruktuuridest, kus on palju lompe ja soonekohti. Tüüpilise avamaastiku liigina väldib niidurüdi puude ja põõsaste lähedust. Seda põhjustab vajadus hoiduda võimalikult kaugemale potentsiaalsetest kiskjatele sobivatest kohtadest.

Niidurüdi toitub selgrootutest, keda otsib pehmet (mudasest) pinnasest (soonekohad, avatud mererannik) nokaga kompides või vähemal määral kuivanud pinnal liikuvaid putukaid visuaalselt jälitades. Maapinna tahenemisel kuivadel kevadetal vähenevad tuntavalt liigi toitumisvõimalused. Kuivendamine hävitab niidurüdile sobiva elupaiga täielikult.

Pesakohad on valdavalt lagedad saliinised või suprasaliinised rannaniidud. Üleujutusala, püsivamad lombid, mudalaigud ja veesooned, on pesapaiga läheduses (< 50 meetri) hädavajalikud.

Pesad ehitatakse valdavalt veidi kõrgematele niiduseljandikele. Enamasti on need hästi varjatud, paiknedes kulurohus või kõrgemas rohutukas. Rohustu kõrgus pesa ümber on reeglina alla 15 sentimeetri (optimaalselt alla 10 sentimeetri). Ka poegi kasvatatakse samasugustel madala taimestikuga aladel, eelistades alasid, kus rohustu kõrgus jääb 5 cm piiridesse.

Pesitsuspaikadele saabuvad niidurüdid aprillikuuks. Liik on väga pesapaigatruu ning kord väljavalitud kohas üritavad pesitseda kuni surmani. Seepärast võib neid sageli kohata neile ebasobivatel niidualadel.

Neljast munast koosnev täiskurn on pesas mai esimesel dekaadil. Pojad kooruvad hiljemalt mai lõpus ning lennudevõimestuvad kolme nädala pärast. Emaslinnud lahkuvad talvitusaladele paari nädala jooksul peale poegade koorumist. Isaslinnud alustavad rännet poegade lennudevõimestudes. Pojad rändavad talvituspaikadesse iseseisvalt viimastena. Sigima hakkavad niidurüdid kolmandal suvel ning eluiga ulatub üle kümne aasta.

4. Hoolduskava

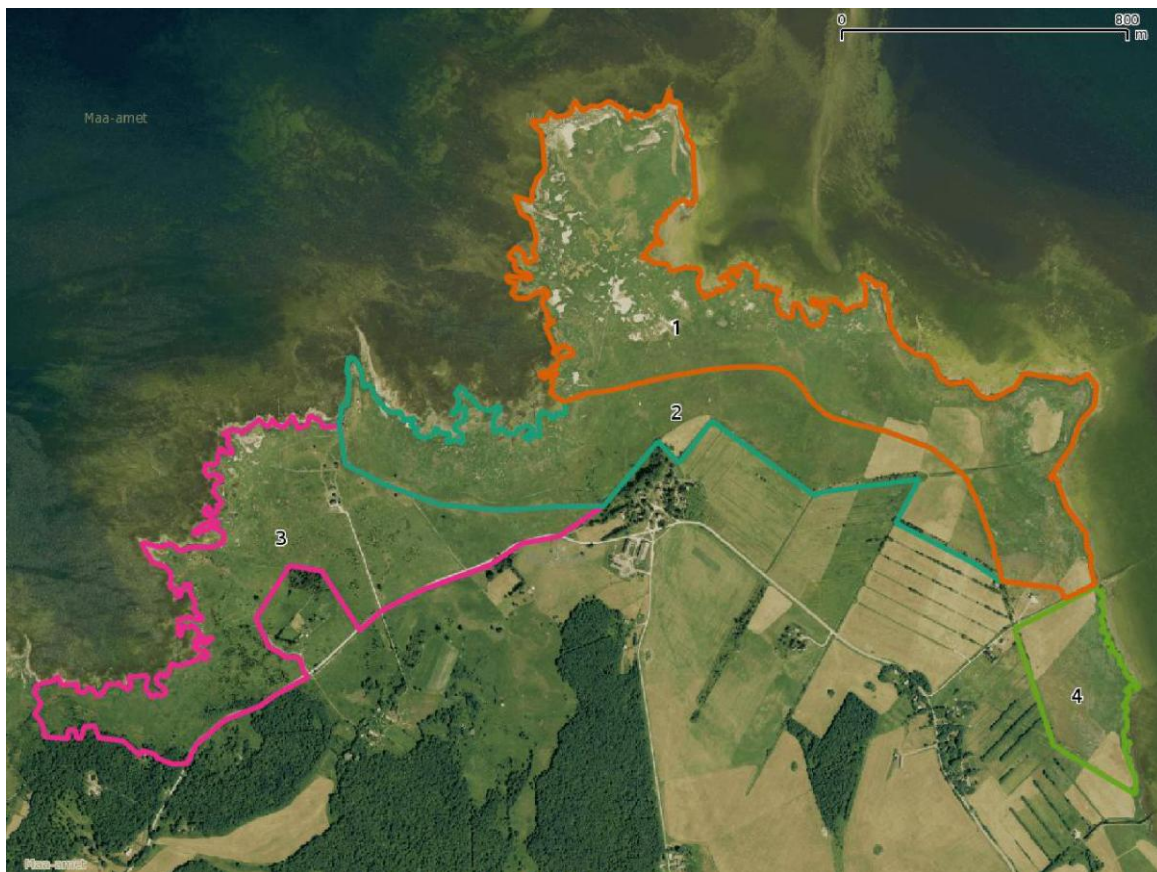
Rahuste rannaniidu niidurüdi populatsiooni jaoks on otsustava tähtsusega piisava karjatamiskoormuse tagamine tagamine sobilikes elupaikades (alad 1 ja 2), et tagada rohustu optimaalne kõrgus. Sellele lisaks on vajalik roostiku tõrjumine (ala 2) ning kohati ka võsa raie (ala 3 ja 4).

Niidurüdüle soodsa elupaigaseisundi taastamiseks tuleb majandamisel järgida üldiseid nõudeid ning esimesed kolm aastat lisaks neile rakendada ka taastamismeetmeid.

Üldnõuded:

1. niidu majandamiseks on kõige sobilikumad veised. Veised, erinevalt hobustest ja lammastest, ei väldi tüma maapinda, mistõttu on nad suutelised roostikku sööma ka mudaaukudes ning rannikumeres. Lambad on sobilikud majandamiseks kõrgemaid-kuivemaid alasid, kus puudub roostumise oht.
2. Niitmine on võrreldes karjatamisega vähemsobiv. Selle käigus ei teki madalmurust rohustut ning mikroreljeefi madalamatel aladel (soonekohad jmt.) jääb rohustu kõrgeks, takistades kurvitsapöegade toitumist.
3. Rannaniidu optimaalseks majandamiseks vajalik karjatamiskoormus on vähemalt üks loomühik hektari kohta (1 LÜ/ha)¹ vähemalt 130 päeva jooksul. Heas korras aladel peab karjatamine algama vähemalt maikuu lõpuks (vähemalt kaks nädalat peale rohukamara rohelisteks

1 LÜ – loomühik: 1 täiskasvanud veis/hobune või 2 mullikat või 3 vasikat/varssa või 5 lammast/kitse.

Joonis 1. Rahuste rannaniidu tegevusüksuste paiknemine.

muutumist). Aladel, kus leidub roostikku vee piiril või laikudena karjamaal, peab karjatamine algama hiljemalt mai esimesel nädalal ehk ajal, mil pilliroo võrsed ei ole veel üle 30 sentimeetri kõrguseks kasvanud. Eelneval aastal rohustu ammendumiseni karjatatud aladel aladel piisab algselt 50% koormusest ja täiskoormusega võiks hakata karjatama juuni keskpaigast alates. Taastatavatel aladel, kus on roostiku ja rohustu kõrguse probleem, tuleb alustada koheselt täiskoormusega karjatamist!

4. Karjatamise efektiivsuse maksimeerimiseks on oluline venitada sügisel karjatamisperioodi võimalikult hilisele ajale. Sellega saavutatakse varakevadel rannaniidu madalmurusus, mis on hädavajalik varajastele pesitsejatele nagu niidurüdi ja kiivitaja. Lisaks lükkab see edasi kevadise karjatamisega alustamise aega, mis vähendab kariloomade poolset pesade tallamise ohtu. Tavalistel aastatel peaks karjatamine kestma püsivate öökülmade saabumiseni või kuni loomadele toitu jätkub. Optimaalselt on karjatamisperioodi lõppedes niidult ammendatud ka antud aasta toidutagavara.

5. Karjakoplid peavad vees ulatuma veepiiril kasvava roostiku taha, mis võimaldab veistel roostikku kogu ulatuses süüa ja hoida rannajoont roovabana.

Taastamiseks vajalikud erimeetmed:

1. Roostiku tõrje karjatamisega.

Rannajoonel, aga ka mujal, vohava roostiku tõrjeks efektiivseimaks meetodiks on kevadel võimalikult vara kõrgendatud koormusega karjatama asumine. Karjatamine peab algama enne, kui pilliroog lehe lahti keerab ja rohelineks muutub. Pilliroo lehe lahtikeeramine hakkab, kui roovõrsete kõrgus on saavutanud 30-40 sentimeetrit. Kuna enne seda on roovõrsed pruunikas-punased, siis ei tohi roostunud piirkondades kariloomadele sobiva toidu olemasolu alal hinnata taimestiku värvi põhjal (ehk „kui ei ole roheline, siis ei ole süüa“). Alati tuleb kohapeal kontrollida pilliroo kasvude kõrgust ja alustada karjatamist võimalikult kohe peale võrsete ilmumist (tavaliselt aprilli viimane nädal)! Varajane karjatamise alustamine kurnab pilliroogu ning võimaldab paari aastaga antud kohas roostikust vabaneda. Lisaks rootõrjumisele on kevadine roheline pilliroog ka kariloomadele toitainerikas väärtuslik sööt. Kõrgendatud koormuse tagamiseks tuleb suuremate karjakoplite sees olevate suuremate roostike ümber luua eraldi väiksemad karjakoplid, kus vähemalt maikuu jooksul peetakse veiseid suurendatud koormusega (2 LÜ/ha). Maikuu toimub pilliroo kõige intensiivsem kasv ning noored võrsed kõige toitainerikkamad ja kariloomade poolt meelsasti söödavad.

2. Pilliroomassiivide fragmenteerimine.

Kuigi veised ei pelga hõredat roostikku, siis tihedatesse roomassiividesse sisenevad nad vastumeelselt. Seepärast on vajalik niiduala taastamisel suuremad roomassiivid (üle 5 hektari) fragmenteerida loomadele sobilike käiguradadega. Käigurajad on vähemalt kahe (parem nelja) meetri laiused roostikku niidetud või purustatud tunnelid, kus loomad saavad vabalt liikuda ning alustada roostiku söömist massiivide seest. Purustamise puhul on eeliseks rootüügaste puudumine, mis vähendab kariloomadel jalgade vigastamise ohtu. Negatiivse aspektina jääb purustatud mass niidule maha ning kui suurveed seda minema ei uhu saab alguse ala turvastumine. Niitmise puhul on võimalik niidetud roovarred kokku koguda ja niidult eemaldada. Samas jäävad püsti rootüukat, mis kergelt sõrgasid/kapjasid kahjustavad. Käiguradade tegemiseks on optimaalne aeg augustis, mil roolinnud on reeglina juba pesitsemise lõpetanud.

Samas on see perioodi reeglina suhteliselt kuiv. Talvine niitmine-purustamine on vähesobiv, kuna lumes on seda raske teha ning ka tehtu kvaliteet on madal.

3. Puude-põõsaste raie

Rannaniitude kõrgematel osadel, kus merevee mõju on juhuslik või üldse puudu, on niiduelustiku ohuteguriks seal kasvama hakkavad puittaimed. Paraku toimub see ka hästimajandatud rannaniitudel. Puittaimed mõjuvad negatiivselt niiduelustikku fragmenteerides avatud maastikku ning pakkudes röövloomadele varje ja vaatepaika. Aladel, kus eesmärgiks on niidulinnustiku hoidmine, on eriti oluline puittaimede järjekindel kõrvaldamine niidualadelt tagamaks võimalikult suurte avatud maastike olemasolu. Kuna karjatamine (k.a. lammastega) ei taga puude-põõsaste tõrjet on vajalik puittaimede väljaraie. Optimaalseim aeg selleks on suve teine pool (eelistatult august). Siis on toitained veel tüvedes, millede eemaldamine kurnab kõige efektiivsemalt juure- ja kannuvõsusid andvaid liike (näit. sanglepp). Samuti võimaldab see maksimaalselt maapinna lähedalt raiuda, mis on võimatu talvise raie korral. Negatiivseks küljeks on pinnase kahjustamise oht, mistõttu tuleb antud töö tegemisel vältida rasketehnika kasutamist. Puud-põõsad tuleb saagida võimalikult maapinna lähedalt, vähendamaks kannuvõsude teket. Raiatud materjal tuleb eelistatult niidult eemaldada. Kui see ei ole võimalik või on liiga kulukas, siis võib materjali kohapeal põletada võimalikult vähestes lõketes. Eelistatult võiks materjali suvel kuhjadesse paigutada ning põletamine teha talvel külmunud pinnasega. Lõkete tegemisel tuleb järgida, et nende tegemisel ei kahjustataks kaitstavate taimeliikide kasvukohti.

Majandamisüksuste põhised tegevused:

Ala 1. Valdavalt heas seisukorras olev rannaniit. Vajalik on tagada optimaalne majandamiskoormus, milleks on vajalik 65 LÜ. Kuigi roostumise probleemi enamusel alast ei ole, tuleb paari kevade jooksul karjatada kõrgendatud koormusega ala kagunurka, pöörates erilist tähelepanu kraavi suudmes asuvale roostikule. Oluline on jälgida, et ala lõunaotsas kohati kasvavad kadakad ei hakkaks levima põhjapoole, mispuhul tuleb hakata neid piirama. Hetkel selle järele vajadust ei ole.

Ala 2. Alast on hetkel umbkaudu 7,5 hektarit niitmiseiga majandatud. See ei taga niidukurvitsalistele vajalike tingimuste teket, kuna niitmata on veepiir ja seal lokkab roostik. Niitmata aladel on vajalik alustada karjatamist, milleks on vajalik alal vähemalt 40 LÜ. Varakevadel (mai esimene pool) on vajalik kariloomadega pilliroo tõrjumise erimeetme kasutamine.

Ala 3. Alal otsene potentsiaal niidurüdi elupaigana puudub. Küll on oluline hoida antud ala avatuna tagamaks teistele kaitsealustele liikidele vajalike elutingimuste säilimine. Optimaalne oleks kogu ala karjatamine (koormusega 0,5 – 1 LÜ/ha) ning vajadusel ka kadakate hõrendamine.

Ala 4. Alal otsene potentsiaal niidurüdi elupaigana puudub. Küll on oluline hoida antud ala avatuna, tagamaks teistele kaitsealustele liikidele vajalike elutingimuste säilimine. Kuna ala on rukkiräägu elupaigaks, siis on sobilikuks majandamismeetodiks võimalikult hilisele ajale lükatud niitmine.

LISA 6. KAUGATOMA-LÕO LOODUS- JA LINNUALA NATURA STANDARDANDMEBAASIS EESMÄRGIKS VÕETUD ELUPAIGATÜÜPIDE ULATUS JA SEISUNDI HINNANG

Elupaigatüüp	Inventeeritud pindala (ha)			Katus LoA ⁵ (%)	Katus LoA (ha)	Esin-duslikkus ⁶	Seisund ⁷
	Rahuste LKA	Kaugatoma-Lõo MKA ja HA	LoA				
Liivased ja mudased pagurannad (1140)	-	1,4	1,4	0,03	1,6	A	Väga hea
Laiad madalad lahed (1160)	-	-	-	80	4300	A	Andmed puuduvad
Karid (1170)	-	-	-	0,001	0,1	A	Andmed puuduvad
Esmased rannavallid (1210)	-	-	-	0,001	0,1	A	Andmed puuduvad
Püsitaimestuga kivirannad (1220)	-	3,0	3,0	0,1	5,4	C	Andmed puuduvad
Väikesaared ning laiud (1620)	10,6	0,7	11,3	0,2	10,7	A	Väga hea
Rannaniidud (1630*)	164,6	122,7	287,3	5,2	279,5	B	Hea
Kadastikud (5130)	2,5	9,3	11,8	1,3	69,9	C	Keskmine/ebasoodne
Lubjarikkal mullal kuivad niidud (6210*)	-	12,8	12,8	0,001	0,1	C	Keskmine

⁵ Vastavalt Kaugatoma-Lõu loodusala standardsele andmevormile. Loodusala hõlmab Rahuste LKA, Kaugatoma-Lõo maastikukaitseala ja Kaugatoma-Lõu hoiuala.

⁶ Vastavalt Kaugatoma-Lõu loodusala standardsele andmevormile. Loodusliku elupaigatüübi esinduslikkuse aste antud alal. A: väga esinduslik, B: esinduslik, C: keskmine, kuid veel arvestatav esinduslikkus.

⁷ Loodusliku elupaiga seisund loetakse soodsaks, kui selle looduslik levila ja alad, mida elupaik oma leviala piires hõlmab, on muutumatu suurusega või laienemas ja selle pikaajaliseks püsimiseks vajalik eriomane struktuur ja funktsioonid toimivad ning tõenäoliselt toimuvad ka prognoosimisulatusse jäävas tulevikus ja elupaigale tüüpiliste liikide seisund on soodus. Hinnang on antud vastavalt inventeerimisandmetele: väga hea, hea, keskmine või ebasoodne.

Elupaigatüüp	Inventeeritud pindala (ha)			Katvus LoA ⁵ (%)	Katvus LoA (ha)	Esin- duslikkus ⁶	Seisund ⁷
	Rahuste LKA	Kaugatoma-Lõo MKA ja HA	LoA				
Lubjavaesel mullal liigirikkad niidud (6270*)	-	1	1	0,3	14	B	Keskmine
Lood (6280*)	-	315,2	315,2	6,5	349,4	B	Hea
Puisniidud (6530*)	-	8,5	8,5	0,1	5,4	B	Keskmine
Liigirikkad madalsood (7230)	-	135,7	135,7	1,7	91,4	B	Hea
Lubjakivipaljandid (8210)	-	0,8	0,8	0,02	1,1	A	Hea
Vanad loodusmetsad (9010*)	-	119	119	2,2	118,2	B	Hea
Soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)	-	9,6	9,6	0,2	10,7	C	Hea
Kokku	177,7	739,7	917,4		5257,6		

LISA 7. TEGEVUSTE KAART

